

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ №1
до семінарських занять
з курсу «Економічна теорія»
(Розділ 1 «Основи економічної теорії»)
для студентів спеціальностей 073 «Менеджмент» (освітня
програма: менеджмент організацій та адміністрування) і 281 «Публічне
управління та адміністрування» (освітня програма: регіональне
управління) факультету економіки та управління
денної форми навчання

2020

Методичні вказівки №1 до семінарських занять з курсу «Економічна теорія» (Розділ 1 «Основи економічної теорії») для студентів спеціальностей 073 «Менеджмент»(освітня програма:менеджмент організацій та адміністрування) і 281 «Публічне управління та адміністрування» (освітня програма:регіональне управління) факультету економіки та управління денної форми навчання / Укл.: к. філософ. н., доц. О.В.Чумак, - Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2020, 72 с.

Укладач: О.В.Чумак, к. філософ. н., доцент

Рецензенти: Т.В.Пуліна, д. е. н., проф.
Н.О. Афендікова, к. е. н., доц.
Т.Б. Кригульська, к. і. н., доц.

Відповідальний
за випуск: О.В. Губарь, к. е. н., доц.

Затверджено:

на засіданні кафедри
«Економічна теорія та підприємництво»

Протокол № 1 від 26.08.2020 р.

Рекомендовано до випуску:
НМК економіко-гуманітарного факультету
Протокол №27 від 27.08 2020 р.

ЗМІСТ

Мета та завдання навчальної дисципліни	4
Навчальна програма курсу «Економічна теорія»	9
Очікувані результати навчання з дисципліни	17
Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять	18
Плани семінарських занять і самостійних робіт	19
Тема 1. Предмет і метод економічної теорії	19
Тема 2. Економічна система суспільства	22
Тема 3. Виробництво, його сутність та роль у житті суспільства	26
Тема 4. Теорія товару і грошей	30
Тема 5. Теоретичні основи ринкової економіки та її основні елементи	34
Тема 6. Підприємство та підприємництво в ринковій економіці	38
Тема 7. Капітал підприємства, його кругообіг та обіг	43
Тема 8. Капітал сфери обігу	47
Тема 9. Ринкові відносини в аграрному секторі	51
Тема 10. Доходи населення, їх формування та розподіл	54
Тема 11. Держава та її економічні функції	58
Тема 12. Світове господарство і міжнародні економічні відносини	63
Тема 13. Економічні аспекти глобальних проблем	67
Перелік рекомендованої літератури	71

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни "Економічна теорія" є отримання майбутніми фахівцями ґрунтовних економічних знань, комплексне вивчення ними економічних відносин як форми суспільного виробництва, всебічне пізнання проблем ефективного використання суспільством обмежених виробничих ресурсів і шляхів досягнення кінцевих результатів у задоволенні людських потреб, що невинно зростають; формування у них логіки економічного мислення і економічної культури, навчання їх базовим методам пізнання і аналізу економічних процесів, вмінню приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою практичною діяльністю.

Завданням вивчення дисципліни "Економічна теорія" є набуття належних навичок раціональної економічної поведінки, виходячи з концептуальних основ ринкової економіки, розуміння особливостей функціонування сучасних ринків та утворення цін на послуги праці, капіталу, природних ресурсів відповідно до типу ринкової структури; набуття навичок аналізу агрегованих показників, визначення чинників і наслідків макроекономічного розвитку господарських систем, а також можливостей держави коригувати цей розвиток відповідно до цілей та пріоритетів економічної політики.

Оволодіння дисципліною «Економічна теорія» дозволить майбутнім бакалаврам розвинути сучасне економічне мислення, здобути навички творчого використання основних економічних підходів та інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу фінансово-економічних явищ і процесів, вміння інтерпретувати отримані результати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент спеціальності 073 «Менеджмент» повинен отримати:

а) загальні компетентності:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу **ЗК3**;
 - здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях **ЗК4**;
 - знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності **ЗК5**;
 - здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово **ЗК6**;
 - навички використання інформаційних і комунікаційних технологій **ЗК8**;
 - здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями **ЗК9**;
 - здатність до проведення досліджень на відповідному рівні **ЗК10**;
 - здатність до адаптації та дії у новій ситуації **ЗК11**;
 - здатність генерувати нові ідеї (креативність) **ЗК12**.
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. **ЗК08**.

б) фахові компетентності (згідно освітньої програми):

Фахові компетентності, яких набуватимуть здобувачі в процесі вивчення навчальної дисципліни «Економічна теорія» розділ 1"Основи економічної теорії"

Таблиця 2.1

Компетентності згідно з освітньою програмою	Складові компетентності
<p>- Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища СК2;</p> <p>- здатність оцінювати виконувані роботи, забезпечувати їх якість та мотивувати персонал організації СК10;</p> <p>- здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення СК12.</p>	1. Здатність демонструвати ґрунтовні знання про економічну систему суспільства, закони їх функціонування і розвитку.
	2. Здатність розуміти фактори зародження, утвердження і напрями розвитку сучасних соціально-економічних систем, їх спроможності ефективно використовувати обмежені ресурси та управляти ними для максимального задоволення зростаючих потреб людини і суспільства в цілому.
	3. Здатність аналізувати сучасні механізми функціонування ринкової економічної системи в контексті конкурентоспроможності економіки країни.
	4. Здатність розуміти значення модернізації національної економіки в контексті інноваційного характеру розвитку сучасної глобальної економіки.
	5. Здатність характеризувати людський ресурс економіки країни як чинника конкурентоспроможності в умовах глобалізації.
	6. Здатність розуміти цивілізаційно-культурні виміри економіки України в умовах глобалізації.
	7. Здатність аналізувати проблеми, обґрунтовувати перспективи та стратегії забезпечення конкурентоспроможності економіки України в умовах глобалізації

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» повинен отримати:

а) загальні компетентності:

- здатність бути критичним і самокритичним **ЗК4**;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації **ЗК5**;
- здатність працювати в команді **ЗК6**;
- вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми **ЗК8**;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел **ЗК9**;
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово **ЗК10**;
- навички міжособистісної взаємодії **ЗК12**.

б) фахові компетентності (згідно освітньої програми):

Фахові компетентності, яких набуватимуть здобувачі в процесі вивчення навчальної дисципліни «Економічна теорія» розділ 1 "Основи економічної теорії"

Таблиця 2.1

Компетентності згідно з освітньою програмою	Складові компетентності
<ul style="list-style-type: none"> - Здатність бути критичним і самокритичним СК4; - здатність до адаптації та дії в новій ситуації СК5; - здатність працювати в команді СК6; - вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми СК8; - здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел СК9; - здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово СК10; - навички міжособистісної взаємодії СК12. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність демонструвати ґрунтовні знання про економічну систему суспільства, закони їх функціонування і розвитку. 2. Здатність розуміти фактори зародження, утвердження і напрями розвитку сучасних соціально-економічних систем, їх спроможності ефективно використовувати обмежені ресурси та управляти ними для максимального задоволення зростаючих потреб людини і суспільства в цілому. 3. Здатність аналізувати сучасні механізми функціонування ринкової економічної системи в контексті конкурентоспроможності економіки країни. 4. Здатність розуміти значення модернізації національної економіки в контексті інноваційного характеру розвитку сучасної глобальної економіки. 5. Здатність характеризувати людський ресурс економіки країни як чинника конкурентоспроможності в умовах глобалізації. 6. Здатність розуміти цивілізаційно-культурні виміри економіки України в умовах глобалізації. 7. Здатність аналізувати проблеми, обґрунтовувати перспективи та стратегії забезпечення конкурентоспроможності економіки України в умовах глобалізації

Навчальна програма курсу «Економічна теорія»

Модуль 1

Змістовий модуль 1. Основи економічної теорії

Тема 1. Предмет і метод економічної теорії

Зародження економіко – теоретичних знань. Становлення і основні етапи розвитку економічної теорії як науки. Сучасні напрями, школи і течії економічної теорії. Розвиток економічної думки в Україні.

Предмет економічної теорії і його тлумачення різними школами. Складові частини сучасної економічної теорії. Позитивна і нормативна економічна теорія. Економічне мислення, його види та роль у розумінні економічного життя суспільства.

Економічні закони, принципи і категорії. Система економічних законів. Методологічні аспекти пізнання, механізму дії та використання економічних законів.

Методи пізнання економічних процесів і явищ. Загальні та спеціальні методи наукового пізнання та їх використання. Функції економічної теорії..

Місце економічної теорії в системі економічних наук. Економічна теорія та економічна політика. Економічна теорія як основа економічної політики. Основні напрями, пріоритети, методи, інструменти економічної політики.

- лекцій – 2 год.;

- самостійна робота – 2 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, складання таблиці, реферати, повідомлення.

Література: 1,4,5,6,9,10,13,18,19,20,24,27.

Тема 2. Економічна система суспільства

Економічні потреби суспільства, їх суть і структура. Піраміда Маслоу. Поняття безмежності потреб. Закон зростання потреб та механізм його дії. Проблеми використання закону зростання потреб у процесі виробництва матеріальних благ. Економічні блага.

Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація. Суперечності інтересів економічних суб'єктів та форми їх розв'язання. Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу

Економічна система, її сутність та основні структурні елементи. Типи економічних систем. Традиційна економічна система. Економічна система вільного капіталізму. Командно-адміністративна система. Система змішаної економіки. Перехідні економічні системи, їх зміст та основні риси. Формування інституційних та економічних умов переходу до нової системи господарювання. Криза та розпад командно-адміністративної системи і необхідність переходу економіки постсоціалістичних країн до ринкової економіки.

Основні напрямки формування сучасних ринкових відносин. Формування державного і ринкового механізмів регулювання економіки.

Власність як економічна категорія. Суб'єкти та об'єкти. Типи, форми і види власності. Основні тенденції розвитку власності на сучасному етапі. Необхідність різноманітних форм власності в ринковій економіці. Трансформація форм власності в Україні. Роздержавлення. Приватизація. Світовий досвід. Сучасний стан відносин власності в Україні. Економічні школи щодо періодизації суспільного розвитку.

- самостійна робота – 3 год.;

- індивідуальна робота - 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, економічний диктант.

Література: 4,9,14,17,20,21,27,28.

Тема 3. Виробництво, його сутність та роль у житті суспільства

Виробництво як визначальний фактор потреб суспільства та їх розвитку. Зміст і структура суспільного виробництва. Матеріальне та нематеріальне виробництво, їх сутність і взаємозв'язок.

Ресурси виробництва та їх види. Використання економічних ресурсів. Абсолютна та відносна обмеженість (рідкісність) ресурсів. Межа економічних можливостей.

Економічний вибір. Крива виробничих можливостей. Основні фактори виробництва та їх взаємозв'язок. Ефективність виробництва, її сутність, економічні та соціальні показники.

Форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне. Еволюція товарного виробництва. Товарне виробництво, умови та причини його виникнення. Проста і розвинена форми товарного виробництва, їх спільні риси та відмінності. Товарне

виробництво як основа ринкової економіки та його роль в економічному розвитку суспільства.

- лекції – 2 год.;
- самостійна робота – 3 год.;
- індивідуальна робота – 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, економічний диктант.

Література: 4,9,14,17,20,21,27,28.

Тема 4. Теорія товару і грошей

Товар і його властивості. Вартість. Мінова вартість. Споживча вартість та її показники. Теорії вартості: трудова, маржиналістська і неокласична. Розвиток товару і товарного виробництва за сучасних умов.

Теоретичні концепції виникнення та сутність грошей. Функції грошей. Історичний підхід у розгляді функцій грошей. Види грошей: паперові, металеві, кредитні, безготівкові, електронні. Обіг готівкових та безготівкових грошей. Сучасні зміни в грошовому обігу. Закон грошового обігу. Історичний досвід України в створенні національної грошової одиниці.

Інфляція, її суть і причини. Темпи інфляції. Види інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції.

- семінари – 2 год.
- самостійна робота – 2 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, рішення задач та економічних ситуацій, тестування.

Тема 5. Теоретичні основи ринкової економіки та її основні елементи

Теоретичні засади становлення ринкових відносин. Об'єктивні передумови виникнення ринку. Поняття ринку. Риси, структура та функції ринку. Види ринків. Критерії класифікації ринків та їх структура. Характерні ознаки сучасного ринку.

Об'єктивна зумовленість та сутність інфраструктури ринку. Основні суб'єкти ринкової економіки. Держава як суб'єкт ринкового господарства. Соціально-економічна характеристика елементів ринку та умови їх формування в Україні.

Сутність попиту і фактори, що його визначають. Закон попиту. Винятки дії закону попиту. Крива попиту. Зв'язок між попитом і ціною. Зміщення кривої попиту під впливом дії нецінових факторів.

Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Закон пропозиції. Крива пропозиції та її властивості. Зв'язок між попитом і ціною. Нецінові фактори зміни пропозиції. Зміщення кривої пропозиції під впливом дії нецінових факторів. Особливості формування і зміни кривих пропозицій в перехідних економічних системах.

Ринкова рівновага. Утворення рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва. Фактори, які впливають на зміну ринкової рівноваги.

Сутність ціни. Механізм формування і функції ціни. Види цін. Концепція ціноутворення по Маршалу.

Сутність конкуренції. Місце конкуренції в ринковій економіці. Форми конкуренції. Типи конкурентної поведінки. Функції конкуренції. Методи конкурентної боротьби. Позитивні і негативні наслідки конкуренції.

Монополія та типи монополізації. Види монополій. Монопольна влада. Критерії та межі монополізації економіки. Недоліки надмірної монополізації економіки. Економічні наслідки монополій. Ринок монополістичної конкуренції. Особливості монополістичної конкуренції. Олігополістичний ринок. Суть олігополії. Олігополія і конкуренція. Олігополія та економічна ефективність.

Антимонопольна політика і антимонопольне законодавство. Світовий досвід створення антимонопольного законодавства. Проведення антимонопольної практики. Антимонопольна політика в Україні.

- лекції – 4 год.;
- семінари – 2 год.;
- самостійна робота – 5 год.;
- індивідуальна робота – 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, реферати, тестування, рішення задач.

Література: 4,6,9, 11,12,14, 16,17, 18,20,24, 25,26,27

Тема 6. Підприємство і підприємництво в ринковій економіці

Підприємство як суб'єкт економічної системи. Організаційно-правові форми підприємств. Соціально-економічна характеристика підприємств. Функції підприємства. Організація процесу виробництва. Обмеженість ресурсів та шляхи її подолання.

Продукція підприємств та її економічні форми. Суть підприємництва та умови його існування. Види та суб'єкти підприємницької діяльності. Форми підприємництва. Підприємництво і бізнес. Перспективи розвитку підприємництва в Україні. Проблема банкрутства підприємств. Законодавство про банкрутство.

- лекції – 4 год.;
- самостійна робота – 5 год.;
- індивідуальна робота – 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, рішення задач, економічний диктант.

Література: 4,6,9,10,14,18,20,27.

Тема 7. Капітал підприємства, його кругообіг та обіг

Сутність капіталу, його матеріально-речовий зміст та соціально-економічна форма. Капітал як фактор виробництва. Структура капіталу та його обіг. Кругообіг капіталу. Промисловий капітал. Стадії кругообігу і функціональні форми промислового капіталу. Основний капітал. Фізичне та моральне зношування основного капіталу. Механізм відтворення основного капіталу. Амортизація. Норма амортизації. Амортизаційний фонд як одне із джерел відтворення основного капіталу. Обіговий капітал. Час і швидкість обігу. Фактори, що впливають на швидкість обігу. Оборотні засоби та їх структура. Показники ефективності використання основного та обігового капіталу. Рентабельність.

- лекції – 2 год.;
- самостійна робота – 5 год.;
- індивідуальна робота – 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, тестування, рішення задач.

Література: 10,17,20,24,27,28.

Тема 8. Капітал сфери обігу

Сфера обігу в ринковій економіці. Виникнення сфери товарного обігу в процесі еволюції товарно-грошових відносин. Сутність, функції та місце сфери обігу у ринковій економіці. Сфера обігу як сфера функціонування торговельно-мінових та кредитних відносин, торговельного та позичкового капіталу. Торговельний капітал та його еволюція за сучасних умов. Особливості сфери функціонування торговельного капіталу та його функціональна структура. Сучасні форми торговельного підприємництва.

Товарна біржа. Торгові доми. Інтернет-торгівля у сфері ринкової інфраструктури. Торговельний прибуток і його норма.

Позичковий капітал як відокремлена частина грошових функціональних форм промислового і торговельного капіталу. Сутність та джерела позичкового капіталу. Позичковий процент і його джерела. Норма позичкового проценту та його динаміка. Роль процентної ставки. Кредит як форма руху позичкового капіталу. Форми кредиту. Роль і функції кредиту в сучасній ринковій економіці.

Банківська система як інфраструктурний елемент сучасної ринкової економіки. Банки, їх види та функції. Позабанківські кредитні заклади. Акціонерно-корпоративний капітал. Цінні папери акціонерних товариств. Акції. Облігації. Казначейські зобов'язання та ощадні сертифікати. Ринок цінних паперів. Фондова біржа та її функції.

- лекції – 2 год.;
- самостійна робота – 3 год.
- індивідуальна робота – 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, тестування, рішення задач.

Література: 10,17,20,24,27,28.

Тема 9. Ринкові відносини в аграрному секторі

Аграрна сфера виробництва та її особливості. Сутність аграрних відносин. Форми господарювання у сільському господарстві: фермерські, кооперативні, державні, змішані. Рентні відносини. Сутність земельної ренти, її види та механізм створення. Розподіл і використання рентного доходу. Ринок землі. Попит і пропозиція на землю. Ціна землі.

Агропромислова інтеграція й агропромисловий комплекс. Механізм реалізації аграрних відносин в сучасних умовах. Державна політика регулювання та підтримки сільськогосподарського виробника..

- лекції – 2 год.;
- самостійна робота – 2 год.;
- індивідуальна робота – 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, повідомлення тестування, економічний диктант, рішення задач..

Література: 4,6,9, 10,14,17,18,20,24,27,28.

Тема 10. Доходи населення, їх формування та розподіл

Доходи, їх види та джерела формування. Сутність та механізм розподілу доходів. Функціональний та персональний розподіл доходів. Форми розподілу доходів за трудові результати та економічну діяльність.

Заробітна плата: сутність, форми та системи заробітної плати. Дохід від кооперативно-колективної та індивідуальної трудової діяльності. Підприємницький дохід. Доходи від власності та рентні доходи. Сімейні доходи, їх структура та використання. Заощадження як необхідний елемент у структурі сімейних доходів. Номінальні та реальні доходи. Диференціація доходів та її межі. Крива Лоренца та коефіцієнт Джині.

Соціальні аспекти економічних відносин. Рівень та якість життя населення. Прожитковий мінімум. Бідність. Необхідність та сутність системи соціального захисту населення. Основні елементи механізму соціального захисту. Державне регулювання розподілу доходів. Роль держави у забезпеченні соціального захисту в умовах переходу до ринкової економіки.

- семінари – 2 год.;
- самостійна робота – 3 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, повідомлення тестування, економічний диктант, рішення задач..

Література: 4,6,9, 10,14,17,18,20,24,27,28.

Тема 11. Держава та її економічні функції

Необхідність і межі державного регулювання ринкової економіки. Держава як суб'єкт економічної системи. Теоретичні погляди на роль держави в економіці та їх еволюція. Економічні функції держави. Форми, методи та інструменти державного регулювання економіки.

Фінансова система. Суть і структура фінансової системи. Державний бюджет. Місцеві бюджети. Формування доходів і витрат державних та місцевих бюджетів.

Податки. Елементи системи оподаткування. Крива Лаффера. Функції податків: фіскальна, регулююча, стимулююча. Класифікація податків. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики держави. Необхідність державного регулювання в умовах ринкової економіки. Співвідношення державного і ринкового механізмів регулювання національної економіки.

- лекції – 2 год.;
- самостійна робота – 2 год.;
- індивідуальна робота – 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, повідомлення, тестування, економічний диктант, рішення задач..

Література: 4,6,9, 10,14,17,18,20,24,27,28.

Тема 12. Світове господарство і міжнародні економічні відносини

Сутність та етапи становлення світового господарства. Структура, основні риси та закономірності його розвитку.

Інтернаціоналізація господарського життя. Інтеграційні процеси на сучасному етапі. Основні форми міжнародних економічних відносин та види інтеграційних формувань. Міжнародна економічна інтеграція. Інтеграційні зв'язки й механізм міжнародного співробітництва. Головні інтеграційні угруповання світу. Процеси інтеграції у Європі та її форми. Роль транснаціональних корпорацій в інтернаціоналізації суспільного виробництва. Місце Європейського економічного співтовариства у світовій економіці. Перспективи інтеграції економіки України у світову економічну систему.

Міжнародна торгівля та її економічні основи. Міжнародний поділ праці, його принципи і форми. Міжнародна спеціалізація і кооперація виробництва. Особливості міжнародного поділу праці в сучасних умовах. Теорії міжнародної торгівлі. Протекціонізм і вільна торгівля. Митні і немитні засоби регулювання зовнішньої торгівлі. Всесвітній ринок товарів та послуг. Структура світового ринку. Основні тенденції розвитку світового ринку. Методи конкурентної боротьби на світовому ринку. Міжнародні торговельні організації.

Міжнародний рух капіталів. Причини, форми вивозу капіталу. Утворення міжнародного ринку капіталів. Особливості вивозу капіталу на нинішньому етапі розвитку світового господарства. Наслідки вивозу капіталу. Прямі та портфельні інвестиції. Міжнародні кредити.

Міжнародний валютний фонд. Європейський банк реконструкції та розвитку. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Зміст і структура світової валютної системи. Валютні ринки. Конвертованість національних валют. Фіксований і плаваючий курс. Міжнародні валютно-фінансові організації.

Міжнародна міграція робочої сили. Сутність і причини міжнародної міграції робочої сили. Основні напрями міграції. Утворення міжнародного ринку робочої сили.

- лекції – 2 год.;
- самостійна робота – 2 год.;
- індивідуальна робота – 1 год.

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, тестування, реферати.

Література: 4,6,9,10,14,20,24,27

Тема 13. Економічні аспекти глобальних проблем

Причини виникнення, сутність і класифікація глобальних проблем. Глобальні проблеми і шляхи їх розв'язання людством. Сучасні глобальні проблеми.

Паливно-енергетична та сировинна проблеми. Екологічна криза та форми її прояву. Демографічні проблеми світу та шляхи їх вирішення. Проблема та шляхи скорочення зон зuboжіння, голоду і хвороб у світі. Проблеми роззброєння та мирного використання атому. Необхідність і форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем та розвитку світового господарства.

- семінари – 2 год.;
- самостійна робота – 2 год.;

Поточний контроль: відповіді студентів на семінарі, реферати, тестування.

Література: 4,9,14,17,19,20,27.

Очікувані результати навчання з дисципліни

Результати навчання з дисципліни «Економічна теорія» деталізують такі очікувані результати навчання:

- демонструвати навички виявлення проблем та обґрунтування управлінських рішень **ПР4**;
- описувати зміст функціональних сфер діяльності організації **ПР5**;
- виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень **ПР6**;
- демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації **ПР11**;
- оцінювати правові, соціальні та економічні наслідки функціонування організації **ПР12**;

- спілкуватися в усній та письмовій формі державною та іноземною мовами **ПР13**;
- демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним **ПР16**;
- виконувати дослідження індивідуальної роботи та роботи в групі під керівництвом лідера **ПР17**.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять

Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у вигляді дискусій навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінари проводяться з основних тем навчальної програм і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета семінарських занять – опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями семінарських занять є:

- закріплення у студентів теоретичних знань з предмету;
- оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формування та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;
- формування у них економічного світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики будівництва соціально-орієнтованої ринкової економіки в країні.

Плани семінарських занять
Змістовий модуль 1 Основи економічної теорії
Тема 1. Предмет і метод економічної теорії
(2 год. сам. роб)

1. Становлення і основні етапи розвитку економічної теорії як науки.
2. Предмет економічної теорії та її складові частини. Позитивна та нормативна економічна теорія.
3. Економічні закони, принципи і категорії.
4. Методи пізнання економічних процесів і явищ. Функції економічної теорії.
5. Місце економічної теорії в системі економічних наук. Економічна теорія та економічна політика.

Глосарій економічних термінів

Економічна наука – це сфера розумової діяльності людини, функцією якої є пізнання та систематизація об'єктивних знань про закони і принципи розвитку реальної економічної дійсності.

Економічна теорія – це суспільна наука, яка вивчає закони розвитку економічних систем, діяльність економічних суб'єктів, спрямовану на ефективне господарювання в умовах обмежених ресурсів, з метою задоволення своїх безмежних потреб.

Метод економічної теорії – це сукупність прийомів, засобів і принципів, за допомогою яких досліджуються категорії і закони функціонування та розвитку економічних систем.

Економічні категорії – це абстрактні, логічні, теоретичні поняття, які в узагальненому вигляді виражають суттєві властивості економічних явищ і процесів.

Економічні закони - це найсуттєвіші, стійкі, постійно повторювані, причинно-наслідкові взаємозв'язки і взаємозалежності економічних процесів і явищ, які виражають сутність економічних відносин

Економічна політика – це цілісна система заходів держави, спрямованих на розвиток національної економіки в інтересах усіх соціальних груп суспільства.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Економічна теорія та формування сучасного економічного світогляду.
2. Українська економічна думка.
3. Видатні економісти ХХ ст.
4. Місце та роль економічної теорії як науки у сучасному суспільстві.

Питання для самоперевірки знань

1. Визначте основні етапи розвитку економічної теорії.
2. Які сучасні економічні теорії ви знаєте і в чому полягає принципова відмінність між ними?
3. Дайте визначення предмета економічної теорії та охарактеризуйте еволюцію його трактування.
4. Які проблеми, що стоять перед економічною теорією, досліджують на макрорівні, а які на мікрорівні?
5. У чому схожість і відмінність позитивного і нормативного підходів до економіки
6. Що спільного і чим відрізняються між собою економічні закони та закони природи?
7. Як пов'язані між собою економічна теорія та економічна політика?

Питання для самостійної роботи

1. Які економічні умови визначили виникнення й становлення економічної теорії як науки?
2. Які основні ідеї сповідували меркантилісти і фізіократи?
3. Охарактеризуйте позитивні і негативні сторони класичної політичної економії.
4. Проаналізуйте, що є найціннішим у марксистській політичній економії і є актуальним для сучасності?
5. Розкрийте найважливіші особливості маржиналізму.
6. У чому полягає сутність неокласичної економічної теорії?
7. Який внесок в розвиток економічної теорії зробили Дж.М.Кейнс і його послідовники?

8. Які найпрогресивніші ідеї проголошує інституціоналізм і в чому його схожість з ідеями марксизму?

Контрольні завдання

1. Складіть таблицю «Основні етапи розвитку економічної теорії» за зразком:

№ з/п	Назва економічної школи	Період існування	Представники школи	Основні ідеї	
				+	-

2. Тести.

2.1 Франсуа Кене, який розглядав виробництво в с/г як єдине джерело багатства, був представником:

- а) фізіократів;
- б) меркантилістів;
- в) класичної школи;
- г) монетаристів.

2.2 У якій країні виникла класична політекономія ?

- а) Франції;
- б) Німеччини;
- в) США;
- г) Англії.

2.3 Томас Ман, який виступав за державний протекціонізм в торгівлі, був представником:

- а) марксистської школи;
- б) класичної школи;
- в) меркантилізму;
- г) фізіократів.

2.4 Хто був автором “Трактату політичної економії ” 1615 року і вперше використав термін “політекономія ” ?

- а) Уільям Стаффорд;
- б) Франсуа Кене;
- в) Антуан Монкретьєн;
- г) Віктор Мірабо.

2.5 В наведеному нижче переліку вказані погляди економістів різних шкіл на предмет економічної теорії. Назвіть, яка школа якої концепції дотримується?

- а) діяльність, пов'язана із зовнішньою торгівлею та притоком грошей в країну;
- б) вивчення сфери виробництва, в якій створюється багатство;
- в) капіталістичний засіб виробництва та відповідні йому відносини виробництва і обміну;
- г) пошук найбільш ефективних засобів розподілу обмежених ресурсів і раціонального господарювання.

Література: 1, 4, 5, 6, 9, 10, 13, 18, 19, 20, 24, 27.

Тема 2. Економічна система суспільства (3 год. сам. роб.)

1. Потреби, економічні блага та економічні інтереси, їх класифікація. Поняття безмежності потреб. Закон зростання потреб.
2. Поняття економічної системи, її основні елементи та суб'єкти. Типи і моделі економічних систем.
3. Власність як економічна категорія. Правовий та економічний аспект власності. Права власності.
4. Об'єкти і суб'єкти власності.
5. Закон України «Про власність». Форми власності.
6. Проблеми і реформування відносин власності в Україні. Роздержавлення і приватизація.

Глосарій економічних термінів

Потреба – це необхідність, в чомусь, об'єктивно важливому для підтримки життєдіяльності і розвитку людини, колективу, нації, суспільства в цілому; внутрішній мотив активності.

Благо – матеріальні та нематеріальні цінності, що приносять людям користь.

Економічні блага - здебільшого створені людською працею кількісно обмежені засоби задоволення людських потреб.

Економічні інтереси – усвідомлене прагнення економічних суб'єктів до задоволення власних потреб, об'єктивні спонукальні мотиви їхньої господарської діяльності.

Економічна система – це сукупність взаємопов’язаних і відповідним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства.

Продуктивні сили – це сукупність засобів виробництва, працівників з їхніми фізичними і розумовими здібностями, науки, інформації, методів організації та управління виробництвом, що забезпечують створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб людей.

Економічні відносини – це відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних та нематеріальних благ.

Засіб виробництва – сукупність і взаємодія продуктивних сил і виробничих стосунків.

Власність – це сукупність відносин між суб’єктами господарювання з приводу привласнення засобів виробництва та його результатів.

Права власності – це сукупність узаконених державою прав та норм економічних взаємовідносин фізичних і юридичних осіб, які складаються між ними з приводу привласнення й використання об’єктів власності.

Об’єкти власності – це все те, що можна привласнити чи відчужити.

Суб’єкти власності – це персоніфіковані носії відносин власності.

Приватизація – процес передачі або продажу об’єктів державної власності одноосібним або асоційованим приватним власникам.

Роздержавлення – процес обмеження державного втручання в економіку, переведення державних підприємств на комерційні засади господарювання, створення умов для зростання кількості господарюючих суб’єктів.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Економічні інтереси – рушійна сила соціально - економічного розвитку.

2. Переваги цивілізаційного підходу до аналізу економічних систем.
3. Японське та південно – корейське диво: причини, шляхи досягнення.
4. Місце власності в реформуванні економіки.
5. Значення і роль приватної власності в забезпеченні економічної динаміки суспільства.
6. Роль і значення державної власності в ринковій економіці.
7. Багатоманітність форм господарювання в ринковій економіці.
8. Інтелектуальні форми власності.
9. Приватизаційний процес і роздержавлення в Україні. Їх економічні і соціальні результати.

Питання для самоперевірки знань

1. Поясніть характер походження потреб. Які фактори впливають на їх зміст?
2. В чому полягає зміст закону зростання потреб?
3. Визначте діалектику взаємозв'язку інтересів і потреб.
4. Назвіть структурні елементи економічної системи і розкрийте їхній взаємозв'язок.
5. Розкрийте основні риси різних типів економічних систем.
6. Які ви знаєте моделі економічних систем? В чому їх особливості?

Питання для самостійної роботи

1. В чому полягає зміст категорії «власність»?
2. Доведіть, що власність є одночасно економічним і юридичним поняттям. Чим вони різняться між собою.
3. Охарактеризуйте об'єкти і суб'єкти власності.
4. Скільки існує форм власності і яких в нашій державі за Законом України «Про власність»?
5. Чим зумовлена багатоманітність форм власності в сучасних умовах?

6. Визначте, які проблеми відносин власності існують в сучасній Україні? Назвіть шляхи їх реформування.

Контрольні завдання

1. Складіть схеми сучасних типів і форм власності (приватної, колективної, суспільної).

2. Тести:

2.1 Власність - це:

- а) відносини між людьми з приводу привласнення речей;
- б) майно;
- в) відношення людей до речей;

г) приналежність .

2.2 До переліку прав власності не входить даний елемент:

- а) право суверена;
- б) право принципала;
- в) право на безпеку;
- г) право на доход;

д) право на остаточний характер.

2.3 Що є формою трудової приватної власності ?

- а) приватнокапіталістична;
- б) рабовласницька;
- в) дрібнотоварне господарство;
- г) феодальна.

2.4 До якого аспекту в економічному змісті власності відносяться відносини людей до об'єктів власності?

- а) до матеріально-речовинного;
- б) до соціально-економічного.

2.5 З появою товарного виробництва з'явилася:

- а) державна власність на засоби виробництва;
- б) колективна власність на засоби виробництва;
- в) приватна власність на засоби виробництва.

2.6 Який вираз є правильним?

- а) Приватизація - це етап роздержавлення.
- б) Роздержавлення - це етап приватизації.

2.7 У чому полягає сутність роздержавлення економіки?

а) роздержавлення — це перехід державної власності у приватну;

б) роздержавлення — це перехід державної власності в різні форми недержавної власності (приватну, акціонерну тощо);

в) роздержавлення - це позбавлення держави монополії на засоби виробництва.

Література: 4, 9, 14, 17, 20, 21, 27, 28.

Тема 3. Виробництво, його сутність та роль в житті суспільства (3 год. сам. роб.)

1. Зміст і структура суспільного виробництва.
2. Економічні ресурси та їх класифікація. Абсолютна і відносна обмеженість ресурсів.
3. Основні фактори виробництва та їх взаємозв'язок.
4. Проблема вибору. Крива виробничих можливостей.
5. Ефективність виробництва, її сутність, економічні та соціальні показники.
6. Форми організації суспільного виробництва. Умови виникнення, основні риси та типи товарного виробництва.

Глосарій економічних термінів

Суспільне виробництво – це сукупна організована діяльність людей із перетворювання речовин і сил природи з метою створення матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для їх існування та розвитку.

Форма суспільного виробництва – це певний спосіб організації господарської діяльності.

Економічна ефективність – досягнення найвищих результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці або зниження сукупних витрат на одиницю продукції.

Соціальна ефективність – це ступінь відповідності результатів виробництва соціальним потребам суспільства, інтересом окремої людини.

Натуральне господарство – такий тип організації виробництва, при якому люди виробляють продукти для своїх власних потреб, а не на продаж.

Товарне виробництво – це така форма організації суспільного господарства, за якої продукти виробляються не для споживання їх виробниками, а спеціально для обміну, для продажу на ринку.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Рациональне використання економічних ресурсів.
2. Поділ і кооперація праці в сучасній економіці.
3. НТП: етапи розвитку, форми.
4. Сучасна науково-технічна революція і її особливості.

Питання для самоперевірки знань

1. Визначте сутність матеріального та нематеріального виробництва і покажіть взаємозв'язок між ними.
2. Чи можливе ефективне функціонування економіки за незайнятості частини ресурсів?
3. Від чого залежить вибір альтернативних варіантів використання ресурсів?
4. Розкрийте зміст економічного прогресу та охарактеризуйте його критерії.
5. В чому проявляється відносна обмеженість ресурсів?
6. Поясніть, що являє собою натуральне виробництво? Дайте характеристику його основних рис.
7. Чим обумовлене виникнення товарних відносин?
8. Які загальні риси і відмінності простого і розвинутого товарного виробництва?

Питання для самостійної роботи

1. Які існують типи економічного прогресу і в чому відмінність між ними?
2. Дайте характеристику основних критеріїв економічного прогресу.
3. Назвіть основні параметри, які характеризують рівень розвитку продуктивних сил?
4. Розкрийте зміст закону економії часу.

5. Що таке ефективність виробництва? Якими показниками вона вимірюється?
6. Назвіть основні суперечності суспільного виробництва.
7. В яких формах проявляється науково-технічний прогрес?
8. Які основні ознаки науково-технічної революції?
9. Що таке технологічний спосіб виробництва?
Охарактеризуйте еволюцію основних його типів.

Контрольні завдання

1. *Складіть таблицю: «Основні риси НТР».*
2. *Тести*
 - 2.1 Яке з визначень найповніше розкриває зміст категорії "економічна ефективність"?
 - а) економічна ефективність - це виробництво, що має найпотужнішу матеріально-технічну базу;
 - б) економічна ефективність - це досягнення найкращих результатів при відносно менших витратах живої та уречевленої праці;
 - в) економічна ефективність - це процес постійного збільшення виробництва матеріальних благ.
 - 2.2 Економіка є ефективною, якщо в ній досягнуті:
 - а) повна зайнятість;
 - б) повне використання виробничих ресурсів;
 - в) або повна зайнятість, або повне використання виробничих ресурсів;
 - г) і повна зайнятість, і повне використання виробничих ресурсів.
 - 2.3 Коли розпочався науково-технічний прогрес:
 - а) в період існування рабовласницького способу виробництва мав місце певний розквіт науки, що означає початок НТП;
 - б) наприкінці XVIII – на початку XIX ст. в період промислової революції почалося швидке зближення наукового і технічного прогресу, що означало виникнення НТП;
 - в) в останній третині XIX – на початку XX ст. мала місце електротехнічна революція, що започаткувала НТП?
 - 2.4 У чому полягають основні відмінності між НТП і НТР:

а) категорія «НТП» більш містка, оскільки до неї входить НТР;

б) НТП означає переважно еволюційні зміни в розвитку науки, техніки, інших елементів технологічного способу виробництва і НТР – революційні зміни цих елементів;

в) НТП означає еволюційні зміни господарського механізму?

2.5 Зазначте найточніше й найлаконічніше визначення сутності НТП:

а) це революція в науці і техніці;

б) це революція технологічного способу виробництва;

в) це революція у продуктивних силах?

3. *Робота з понятійним апаратом* (Модель «пароль-відгук»).

Пароль: 1. Ефективність виробництва.

2. Науково-технічний прогрес.

3. Продуктивність праці.

4. Економічний прогрес.

5. Науково-технічна революція.

Відгук: а) поступальний розвиток усієї економічної системи, кожного її елемента;

б) міра ефективності і напруженості праці, яка вимірюється кількістю праці, виробленої за одиницю часу або витратами робочого часу в розрахунку на одиницю виробленої продукції;

в) докорінні зміни у взаємодії людини, природи, а також у системі продуктивних сил і техніко-економічних відносин;

г) зіставлення результату виробництва з витратами праці на його отримання;

д) еволюційний і поступальний розвиток науки і техніки в їх тісній взаємодії, що супроводжується відповідними змінами інших елементів технологічного способу виробництва і використовується для підвищення ефективності суспільного виробництва.

4. *Задачі*

4.1 На машинобудівному підприємстві працює 1000 робітників. Обсяг продукції, що виробляється – 10 млн. гр. од. Вартість основного капіталу – 20 млн. гр. од. Вартість вироблених матеріалів – 6 млн. гр. од. Розрахуйте показники продуктивності живої праці,

металомісткості і фондівдачі. Зробіть висновок про рівень ефективності даного підприємства.

4.2 На основі наведених умовних даних (див. табл.) необхідно розрахувати показники продуктивності і трудомісткості праці.

Підприємство	Вартість продукції	Фонд оплати праці
I	9 млн. гр. од.	1 млн. гр. од.
II	4 млн. гр. од.	20 тис. гр. од.

Зробити висновок, на якому підприємстві продуктивність праці вища і чому?

4.3 Підприємство А за рік виробило продукції на 12 млрд. гр. од. Вартість матеріалів для виробництва цієї продукції склала 7 млрд. гр. од. За цей період підприємство Б такої ж продукції виробило на 8 млрд. гр. од. при затратах матеріалів на 3 млрд. гр. од. Необхідно розрахувати показники матеріаломісткості, матеріаловіддачі, а також зробити висновок, на якому з підприємств ефективність виробництва вища і чому?

Література: 4, 8

Тема 4. Теорія товару і грошей (2 год. семінару і 2 год. сам. роб.)

1. Товар і його властивості.
2. Теорії вартості. Закон вартості. Функції закону вартості.
3. Сутність, функції і види грошей. Закони грошового обігу.
4. Інфляція, її суть, причини, види, соціально-економічні наслідки.

Глосарій економічних термінів

Товар – це економічне благо, що задовольняє певну потребу людини і використовується для обміну.

Споживча вартість – це здатність товару задовольняти будь-яку потребу людини.

Мінова вартість – є певним кількісним співвідношенням (пропорцією), в якому товар одного роду обмінюється на товар іншого роду.

Вартість – це уречевлена в товарі суспільна праця виробника.

Закон вартості – це закон, який передбачає, що виробництво й обмін товарів мають здійснюватися на основі їхньої вартості, тобто як обмін еквівалентів.

Гроші – це особливий товар, який виконує роль загального еквівалента, виступає посередником в обміні товарів і виражає економічні відносини між людьми з приводу виробництва та обміну товарів.

Грошовий обіг – це рух грошей у готівковій і безготівковій формах, який обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в господарстві.

Закон грошового обігу з'ясовує внутрішні зв'язки між кількістю грошей в обігу і масою товарів, рівнем цін, швидкістю обороту грошей.

Інфляція – це знецінення грошей, спричинене диспропорціями в суспільному виробництві ц порушенням грошового обігу, яке виявляється у стійкому зростанні цін на товари і послуги

Стагфляція – це інфляція, що супроводжується стагнацією виробництва й одночасним зростанням рівня цін і безробіття.

Ревалоризація – повернення до попередньої купівельної сили грошових знаків.

Девальвація – зниження обмінного курсу (ціни) валюти порівняно з іноземною.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Продукт і товар: спільне і особливе.
2. К.Маркс і трудова теорія вартості.
3. Історія виникнення паперових та кредитних грошей.
4. Еволюція грошової системи в Україні.
5. Інфляція в Україні: причини та соціально-економічні наслідки.
6. Світовий досвід антиінфляційної політики та можливості її застосування в Україні.
7. Порівняльний аналіз інфляційних процесів в ринковій і командній економіці.

Питання для самоперевірки знань

1. Визначте сутність товару та охарактеризуйте його властивості.
2. Проаналізуйте, як визначається вартість у марксистській та західній економічній науці.
3. Розкрийте зміст різних теорій вартості.
4. У чому полягає різниця між індивідуальними та суспільно-необхідними затратами праці?
5. Проаналізуйте зв'язок між продуктивністю, інтенсивністю праці і величиною вартості товару.
6. Розкрийте сутність і співвідношення основних функцій грошей.
7. Сформулюйте закони обігу грошей.
8. Дайте характеристику основним видам грошей.

Питання для самостійної роботи

1. Що таке інфляція?
2. Назвіть основні причини інфляційних процесів в країні.
3. У чому полягає різниця між інфляцією витрат і інфляцією попиту?
4. Що показує крива Філіпса?
5. Які існують позитивні наслідки інфляції?
6. Хто виграє і хто програє від інфляції?
7. Які існують основні засоби впливу держави на послаблення негативних наслідків інфляції?

Контрольні завдання

1. *Тести.*
 - 1.1 Що дає змогу обмінювати на ринку цілком не порівнювані речі, якими є товари споживної вартості?
 - а) потреба, зумовлена суспільним поділом праці;
 - б) те, що всі товари є результатом людської праці;
 - в) те, що товари обмінюються через посередництво грошей.
 - 1.2 Споживна вартість створюється:
 - а) абстрактною працею;

Витрати праці якого з цих трьох виробників можна вважати суспільно-необхідними?

2.4 Швець пошив 10 пар чобіт. На пошиття однієї пари він витратив в середньому 20 годин праці. На ринку кожну пару чобіт швець зміг обміняти в середньому вартістю у 17 год. праці.

Визначте:

а) рівень ефективності праці (суспільно нормальний, вищий за суспільний, нижчий за суспільний);

б) вартість виробництва 10 пар чобіт;

в) ринкову (реальну) вартість 10 пар чобіт;

скільки «заплатив» швець за розв'язання протиріччя, втіленого в його товарі?

Література: 4, 9, 12, 14, 20, 27

Тема 5. Теоретичні основи ринкової економіки та її основні елементи

(2 год. семінару і 5 год. сам. роб.)

1. Сутність ринку: ознаки, функції, умови формування. Структура ринку (критерії розмежування). Моделі та шляхи переходу до ринку.

2. Типи ринкових структур: конкуренція та монополія. Антимонопольне законодавство.

3. Поняття ринкової інфраструктури, її основні види та елементи.

4. Поняття попиту та його величина. Закон попиту. Чинники, що впливають на попит.

5. Поняття та величина пропозиції. Закон пропозиції. Чинники, які впливають на пропозицію

6. Взаємодія попиту та пропозиції. Утворення ціни рівноваги.

7. Суть і функції ціни в ринковій економіці. Види цін. Ринкове ціноутворення

Глосарій економічних термінів

Ринок – це сукупність відносин, які виникають між продавцями і покупцями у сфері обігу стосовно купівлі – продажу товарів за допомогою грошей на основі дії законів попиту і пропозиції, ціноутворення.

Інфраструктура ринку – комплекс інститутів, служб, підприємств, організацій, які забезпечують нормальний режим безперебійного функціонування ринку.

Біржа – організаційно-правова форма оптової торгівлі масовими товарами за стандартами та зразками (товарна біржа) або систематичних операцій з купівлі-продажу цінних паперів (фондова біржа), валюти (валютна біржа), робочої сили (біржа праці).

Конкуренція – це економічне суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення інтересів, пов'язаних з продажем продукції, виконанням робіт, наданням послуг одним і тим самим споживачам.

Монополія – структура ринку, за якої єдиний продавець виробляє чи продає всю кількість товару або послуги на конкретному ринку, а бар'єри на входження в цей ринок для нових фірм надзвичайно високі.

Попит – потреба індивіда, соціальної групи або суспільства в певних матеріальних і духовних благах.

Попит як економічна категорія – залежність між можливою величиною покупки товару і величиною грошових затрат на таку покупку.

Закон попиту – зміна величини попиту знаходиться у оберненій залежності до зміни цін на цей товар, тобто, чим вища ціна (за інших однакових умов), тим меншу кількість товару за такою ціною готові придбати покупці упродовж певного проміжку часу, і навпаки.

Пропозиція – це обсяг товарів та послуг, який виробники хочуть і можуть поставити на ринок за різною ціною за певний проміжок часу.

Закон пропозиції – пряма залежність величини пропозиції від рівня цін, тобто, чим вища ціна (за інших однакових умов), тим більше товару за такою ціною товаровиробники готові запропонувати на ринок упродовж певного проміжку часу, і навпаки.

Ринкова рівновага – це така ситуація на ринку, коли підприємці пропонують за певною ціною стільки товарів, скільки споживачі готові купити.

Ціна – грошовий вираз вартості товару.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Особливості становлення ринкових відносин в Україні.
2. Моделі ринку в сучасному світі.
3. Біржі та їх роль в економіці.
4. Цінні папери: їх сутність та види.
5. Проблема демонополізації та формування конкурентного середовища в Україні.
6. Шляхи подолання «тіньової економіки».

Питання для самоперевірки знань

1. Які ви знаєте визначення ринку? За яких умов він виникає?
2. Дайте характеристику структури ринку за різними критеріями.
3. Назвіть найбільш відомі моделі ринкової економіки. Чим вони різняться між собою?
4. Поясніть, що означає поняття «вільний ринок». Кому надається при цьому перевага: виробнику чи споживачу?
5. Перелічіть переваги ринкової економіки, її недоліки і шляхи подолання цих недоліків.
6. У чому полягає необхідність ринкової інфраструктури?
7. Якого типу біржі функціонують нині в Україні?
8. Назвіть позитивні та негативні наслідки конкуренції. Чим вони викликані?
9. Охарактеризуйте основні типи ринкових структур.
10. Як між собою пов'язані конкуренція і монополія? Прокоментуйте положення: «монополія виростає із конкуренції».
11. Що означає нечесна конкуренція?
12. Які основні типи і види монополій вам відомі?
13. Назвіть основні монопольні заходи законодавства США, країн Заходу та України.

Питання для самостійної роботи

1. У чому полягає зміст законів попиту і пропозиції?
2. Поясніть чинники, які впливають на зміну пропозиції.
3. Яким чином досягається рівновага на ринку благ?

4. Які чинники впливають на зміну ціни рівноваги?
5. В яких випадках поведінку споживача слід вважати раціональною?
6. Які основні види цін існують в Україні?
7. Назвіть відомі вам методи ціноутворення.

Контрольні завдання

1. Тести.

- 1.1 Що лежить в основі поділу ринку на окремі ринки?
 - а) форми власності суб'єктів, що функціонують на ринку;
 - б) спосіб, за допомогою якого здійснюють розрахунки господарюючі суб'єкти;
 - в) склад речей, послуг, що є об'єктом купівлі-продажу.
- 1.2 Який шлях переходу до ринкової економіки називають “шокова терапія” ?
 - а) шлях жорсткого регулювання;
 - б) прискорений шлях;
 - в) еволюційний шлях.
- 1.3 Що не відноситься до рис японської моделі ринку?
 - а) державна підтримка основних галузей виробництва;
 - б) довічний найом робочих на фірмах;
 - в) різкий розрив в рівні зарплати;
 - г) складання п'ятирічних планів на розвиток самооборони.
- 1.4 Опціон — це:
 - а) ціна контракту;
 - б) терміновий контракт на покупку або продаж чого-небудь;
 - в) учасник фондового ринку;
 - г) немає правильної відповіді.
- 1.5 Безстроковий цінний папір, що закріплює за співвласником право на отримання дивіденду і на участь в управлінні компанією — це:
 - а) облігація;
 - б) вексель;
 - в) депозитний сертифікат;
 - г) акція.

2. *Визначте, чи правильними є наступні твердження («так» чи «ні»)?*

2.1 Олігополістична взаємозалежність фірм на ринку завжди приводить до того, що одна фірма стає пануючою, придушуючи інтереси інших.

2.2 Монопсонія характеризує таку ситуацію, коли на ринку діє один покупець.

2.3 В умовах дуопсонії картельні угоди не є неможливими.

2.4 Антитрестове законодавство може покращити економічну ситуацію в країні.

3. *Задачі.*

3.1 *Визначте курс акцій і установчий прибуток, якщо дивіденд складає 100 гр. од., номінальна ціна акцій 500 гр. од., банк сплачує за внесками 10 % річних, продано 100 шт.*

3.2 *Визначте, в якому з варіантів монополна влада вища:*

а) на ринку присутні 5 фірм, кожна з яких має однакову частку у сукупному обсязі продажу;

б) частки продажу розподілені таким чином: I фірма – 25%; II – 10%; III – 50%; IV – 7%; V – 8%.

3.3 *Попит та пропозиція фірми на ринку надалі наступними рівняннями: $Q_d = 200 - 5P$; $Q_s = 10 + P$. *Визначте параметри рівноваги.**

Література: 6, 9, 12, 14, 17, 20, 24, 26.

Тема 6. Підприємство і підприємництво в ринковій економіці (5 год. сам. роб.)

1. Підприємництво як тип господарювання в ринковій економіці. Форми підприємництва і види підприємців, їх функції і характеристика.

2. Підприємство (фірма) – основа підприємницького сектору. Теорії фірми.

3. Класифікація підприємств і фірм та їх характеристика. Організаційно-правові форми підприємств в умовах ринку.

4. Проблема банкрутства підприємств. Законодавство про банкрутство.

Глосарій економічних термінів

Підприємництво – це економічна категорія, що виражає відносини між суб'єктами господарської діяльності, спрямованої на

досягнення такої комбінації економічних ресурсів, яка здатна забезпечити їм комерційний успіх ;

- це такий тип господарської поведінки, що ґрунтується на самостійності та незалежності суб'єктів стосовно вибору виду діяльності, на повній відповідальності за прийняті рішення та їхні наслідки і

- спрямуванні діяльності на досягнення комерційного успіху;

- це метод економічного мислення, властивий людям, здатним до підприємництва, який характеризується оригінальністю ідей та підходить до вирішення господарських проблем.

Підприємець – активний суб'єкт ринкової економіки, який володіє всіма необхідними якостями для здійснення нових комбінацій ресурсів і факторів виробництва з метою створення нових товарів та отримання прибутку, що діє в умовах невизначеності та ризику і несе відповідальність за самостійно прийняті рішення.

Підприємство – первинна ланка народногосподарського комплексу, відокремлений структурний підрозділ, господарська одиниця, де фокусуються системи продуктивних сил і виробничих відносин.

Фірма – організація, яка виробляє товари та послуги; може бути організована як приватне підприємство, товариство або АТ.

Банкрутство – процес, коли майно індивідуума чи організації, нездатної оплатити борги, забирається за рішенням суду і справедливо розподіляється між кредиторами після попередніх виплат, таких як податки і заробітна плата працівникам організації-банкрута.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Проблеми розвитку підприємництва в українській економіці.
2. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні.
3. Ризик у діяльності фірми: види ризику, методи його виміру та види страхування.
4. Роль малого і середнього бізнесу в розвитку економіки розвинених країн.
5. Наукове підприємництво: ризики і можливості.
6. Проблема банкрутства в Україні та світі.
- 7.

Питання для самоперевірки знань

1. Що таке підприємництво і кого ви можете віднести до суб'єктів підприємницької діяльності.
2. Які, на вашу думку, необхідні умови, щоб підприємництво було ефективним?
3. Назвіть основні принципи підприємництва й прокоментуйте їх.
4. Чи достатньо економічних передумов для відтворення підприємницьких структур в Україні?
5. Які типи об'єднань підприємств ви знаєте? Чим визначається доцільність використання кожного з них?
6. Охарактеризуйте різноманітні види господарських товариств.
7. У чому полягають переваги і недоліки основних типів підприємств?
8. Які ви знаєте види державних підприємств? В яких галузях вони найчастіше поширені?

Питання для самостійної роботи

1. Що таке підприємництво? Кого ви можете віднести до суб'єктів підприємницької діяльності?
2. Які, на вашу думку, необхідні умови, щоб підприємництво було ефективним?
3. Назвіть основні принципи підприємництва і прокоментуйте їх.
4. У яких сферах діяльності підприємництво не може застосовуватися в Україні і чому?
5. Розкрийте спільне і відмінне у поняттях «підприємництво» і «бізнес».
6. В яких випадках інтереси суспільства і підприємця збігаються, а в яких ні?
7. У чому полягають права, обов'язки і відповідальність підприємця?
8. Розкрийте сутність і причини банкрутства підприємств.

Контрольні завдання

1. Тести.

1.1 До якої форми підприємництва найчастіше належать дрібні магазини ?

- а) приватне підприємництво;
- б) партнерство;
- в) корпорація.

1.2 До якої форми підприємництва найчастіше належать крупні підприємства?

- а) приватне підприємництво;
- б) партнерство;
- в) корпорація.

1.3 До якої форми підприємництва найчастіше належать брокерські контори ?

- а) приватне підприємництво;
- б) партнерство;
- в) корпорація.

1.4 Для якої форми підприємницької діяльності справедливо твердження про те, що майнова відповідальність розповсюджується як на власне капітал, так і на майно, використовуване підприємцем для особистих потреб:

- а) індивідуальне підприємництво;
- б) товариства;
- в) повні товариства;
- г) змішані товариства;
- д) акціонерні суспільства.

1.5 Які позитивні риси малих підприємств:

- а) можливість швидкого впровадження нових ідей, нових зрізців продукції;
- б) малі підприємства не так часто банкрутують, як великі;
- в) для малих підприємств характерна гнучкість і мобільність в управлінні та організації виробництва.

1.6 Яким критерієм слід керуватися при визначенні масштабів будівництва підприємств:

- а) критерієм максимального випуску товарів;
- б) критерієм оптимальності;
- в) критерієм привласнення максимального прибутку.

1.7 Яке положення не характеризує ризикові (венчурні) підприємства:

а) такі підприємства не повертають вкладених у них інвестором коштів і не виплачують відсотки;

б) інвестор отримує право на всі інновації та засновницький прибуток;

в) отримуваний на цих підприємствах прибуток використовується для виплати дивідендів.

2. *Визначте, чи правильними є наступні твердження («так» чи «ні»)?*

2.1 Головна перевага корпорації над іншими формами бізнесу – можливість залучати значний капітал.

2.2 Власник фірми, організованої як партнерство, несе, на відміну від власника індивідуальної фірми, обмежену відповідальність за дії фірми.

2.3 Лікар, що практикує приватно, не є фірмою.

2.4 Суттєвою перевагою корпорації є обмежена відповідальність.

2.5 Фінанси партнерства необмежені і при цьому вони значно перевищують можливості одноосібного володіння.

2.6 Відкрите акціонерне товариство не може випускати звичайні та привілейовані акції.

2.7 Мілкі фірми характеризуються гнучкістю, здатністю швидко реагувати на зміну кон'юнктури.

Середні фірми не представляють собою постійне джерело подальшої концентрації капіталів.

3. *Заповніть таблицю «Переваги і недоліки різних за формами підприємств»:*

Форма підприємств	Переваги	Недоліки
Одноосібне володіння		
Партнерство		
Корпорація		

4. *Робота з понятійним апаратом (Модель «пароль-відгук»).*

Пароль: 1. Партнерство. 3. Корпорація 5. Розділ

2. Злиття. 4. Кооператив

Відгук: а) ситуація, коли дві або більше фірм об'єднуються в одну фірму, утворюється нова юридична особа;

б) правова форма бізнесу, яка відрізняється і відокремлена від конкретних осіб, які ними володіють;

в) форма організації бізнесу, коли дві або більше окремих осіб домовляються про володіння підприємством;

г) добровільне об'єднання громадян на основі членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності;

д) ситуація, коли одна фірма ділиться на дві або більше фірм, початкова фірма припиняє своє існування.

Література: 4, 6, 9, 10, 14, 18, 20, 27

Тема 7. Капітал підприємства, його кругообіг та обіг

(5 год. сам. роб.)

1. Капітал як економічна категорія товарного виробництва.

2. Форми існування капіталу.

3. Структура авансованого капіталу.

4. Кругообіг і оборот промислового капіталу.

5. Амортизація і відтворення основного капіталу.

Рентабельність.

Глосарій економічних термінів

Капітал – самозростаюча, авансована вартість; вкладення, які дають змогу отримати дохід.

Основний капітал – частина продуктивного капіталу, яка повністю бере участь у процесі виробництва, але переносить свою вартість на новостворений продукт частинами в міру їх зношування.

Оборотний капітал – частина продуктивного капіталу, яка повністю бере участь у процесі виробництва і повністю переносить свою вартість на новостворений продукт.

Кругообіг капіталу – безперервний рух капіталу, в якому він послідовно перетворюється з однієї форми на іншу і повертається до вихідної точки з приростом.

Оборот капіталу – кругообіг капіталу, який розглядається не як одиничний акт, а як процес, що постійно повторюється.

Амортизація основного капіталу – процес поступового перенесення вартості основного капіталу на новостворену продукцію в міру його зношування.

Собівартість продукції - це виражена в грошовій формі сукупність витрат, які пов'язані з виробництвом і збутом продукції на кожному конкретному підприємстві.

Прибуток – різниця між валовою виручкою і собівартістю (кількісне визначення категорії), перетворена форма додаткового продукту і додаткової вартості

Норма прибутку – характеризує ступінь прибутковості капіталу і визначається як відсоткове відношення маси прибутку до всього авансованого капіталу.

Маса прибутку – це абсолютний розмір прибутку в грошовому вираженні.

Рентабельність – відношення прибутку до витрат на виробництво і реалізацію продукції або до середньої вартості виробничих фондів.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Людський капітал в транзитивній економіці: формування, оцінка, ефективність використання.
2. Амортизація і оновлення основного капіталу.
3. Управління використанням капіталу
4. Прискорена амортизація та її роль в технічному оновленні виробництва.
5. Економічні показники та шляхи ефективного використання основного і обігового капіталу.
6. Рентабельність підприємства: методи виміру, шляхи підвищення.
7. Економічний прибуток підприємства. Різні підходи щодо його максимізації.
8. Собівартість як економічна категорія, шляхи її зниження.
9. Дослідження теорії прибутку різними економічними школами.

Питання для самоперевірки знань

1. В чому полягає соціально-економічна сутність капіталу?
2. Охарактеризуйте конкретні форми існування капіталу.

3. Що таке «оборот капіталу» і чим він відрізняється від кругообороту?
4. Яких функціональних форм набуває промисловий капітал у процесі свого руху?
5. За якими ознаками різняться між собою основний і оборотний капітал?
6. Охарактеризуйте структуру часу обороту промислового капіталу.
7. В чому полягає сутність фізичного і морального зношування основного капіталу?
8. Що таке амортизація основного капіталу?
9. Розкрийте сутність та значення прискореної амортизації.
10. Визначте основні показники ефективності використання основного та обігового капіталу.

Контрольні завдання

1. Тести.

- 1.1 Як називається та частина робочого дня, протягом якої працівник створює прибуток для підприємця ?
 - а) додатковий робочий час;
 - б) необхідний робочий час.
- 1.2 Який капітал є економічним ресурсом?
 - а) реальний;
 - б) фінансовий.
- 1.3 За якою ознакою поділяють капітал на основний і оборотний?
 - а) за швидкістю руху різних матеріалізованих частин капіталу та способами переносу їх вартості на створюваний продукт.
 - б) за сферою функціонування капіталу;
 - в) за величиною вартості капіталу;
 - г) за різновидами створюваної продукції.
- 1.4 У якій сфері протікає перша стадія руху капіталу ?
 - а) ринкова сфера;
 - б) сфера обігу;
 - в) сфера виробництва.
- 1.5 Яким чином підприємства відшкодовують вартість, що її втрачають засоби праці внаслідок:

а) відрахування відповідної суми з отриманого прибутку;
 б) через амортизацію, створення амортизаційного фонду;
 в) підприємства такої вартості не відшкодовують, а списують її як природні втрати підприємства.

1.6 Як називають економічний рух капіталу у процесі якого авансовані у виробництво кошти повністю повертаються до інвестора:

- а) грошовий обіг;
- б) оборот виробничих фондів;
- в) кругооборот виробничих фондів.

1.7 У чому відмінність між постійним і основним капіталом:

а) постійний капітал – це засоби виробництва, а основний – засоби праці;
 б) постійний капітал – це засоби виробництва, а основний – предмети праці;
 в) постійний капітал – це засоби праці, а основний – предмети праці.

1.8 Розмежуйте фізичне і моральне зношування капіталу:

а) втрата вартості внаслідок створення подібних, але більш дешевих машин;
 б) втрата засобами праці власної вартості внаслідок випуску більш продуктивних машин;
 в) втрата засобами праці власної споживчої вартості.

2. *Визначте, чи правильними є наступні ствердження («так» чи «ні»)?*

2.1 Чим більшим є термін служби основного капіталу, тим за інших рівних умов нижчою є норма амортизації.

2.2 Ефективність інвестиційного проекту знаходиться в обернено пропорційній залежності від показника терміну окупності.

2.3 Норма амортизації не залежить від корисного терміну служби капітальних фондів.

2.4 Час обороту капіталу знаходиться у прямій залежності від питомої ваги в ньому оборотного капіталу.

3 *Задачі.*

3.1 Основний капітал – 3 млн. гр. од. Середня швидкість його обороту – 6 років. Оборотний капітал – 500 тис. гр. од. Він обертається 13 разів на рік.

Визначте час обороту капіталу в цілому.

3.2 Вартість машини 4000 гр. од. На капітальний ремонт протягом усього терміну служби машини витрачено 1800 гр. од. Остаточна вартість складає 400 гр. од. Плановий термін служби 16 років, витрати на демонтаж – 360 гр. од.

Розрахуйте норму амортизації машини.

3.3 Вартість верстату 2000 гр. од., нормативний термін служби – 10 років. Розрахуйте величину амортизаційних відрахувань, які нагромадяться за 3 роки служби верстату:

- а) лінійним методом нарахування амортизації;
- б) за прискореної амортизації методом зменшення за подвійної норми залишку.

Література: 4, 6, 9, 10, 14, 18, 20, 27

Тема 8. Капітал сфери обігу (3 год. сам. роб.)

1. Торговельний капітал і торговельний прибуток.
2. Форми торгівлі в сучасних умовах.
3. Позичковий капітал і позичковий процент.
4. Роль і функції кредиту в сучасній ринковій економіці.
5. Банківська система в Україні. Позабанківські кредитні заклади.
6. Акціонерно-корпоративний капітал.

Глосарій економічних термінів

Купецький капітал – рання форма торгового капіталу, яка самостійно функціонувала у сфері товарного обміну і була зумовлена поглибленням суспільного поділу праці.

Товарний капітал – це одна з функціональних форм промислового капіталу. Він виступає у вигляді певної суми товарів і втіленої в них вартості та додаткової вартості.

Торговельний же капітал – це капітал, який обслуговує процес перетворення товарної вартості в грошову в сфері обігу.

Торговельний прибуток – особлива форма додаткової вартості, що створюється найманими працівниками у сфері виробництва і присвоюється торговими підприємцями за участь у реалізації товарів, вироблених промисловим капіталом.

Товарна біржа – це оптовий товарний ринок, через який здійснюється торгівля товарами за стандартами і зразками, що дає можливість реалізувати не сам товар, а контракт на його поставку.

Фондова біржа – організований ринок цінних паперів, що виконує функцію мобілізації грошових засобів для довгострокових інвестицій в економіку та для фінансування державних програм.

Лихварський капітал – характерна для докапіталістичного способу виробництва самостійна форма капіталу, що приносила високі відсотки від його позики.

Позичковий капітал – це певна сума вільних грошей, які надаються їх власником у тимчасове користування іншій особі (підприємцю) з метою отримання проценту.

Позичковий відсоток – перетворена форма тієї частки додаткової вартості, яку функціонуючі капіталісти вимушені віддавати власникам позичкового капіталу.

Кредит — це угода між партнерами (фізичними та юридичними особами) про надання у власність майна або грошей іншій особі на умові відстрочки повернення такої ж вартості з виплатою процентів.

Банк – суб'єкт кредитних відносин, який володіє, розпоряджається і використовує власні та запозичені кошти з метою одержання прибутку у формі позичкового відсотка.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Виникнення сфери товарного обігу в процесі еволюції товарно-грошових відносин.
2. Товарні біржі та їх роль в ринковій економіці.
3. Сучасні форми торговельного підприємництва
4. Цінні папери: їх сутність та види.
5. Проблеми і перспективи розвитку фондового ринку в Україні.

Питання для самоперевірки знань

1. Розкрийте сутність, функції та місце сфери обігу у ринковій економіці.
2. Що собою являв лихварський капітал?
3. Чим товарний капітал відрізняється від торговельного?

4. Які форми торговельного підприємництва існують в сучасних умовах?
5. Охарактеризуйте сутність і джерела позичкового капіталу.
6. Назвіть основні джерела позичкового проценту.
7. Як визначається норма позичкового проценту?
8. Розкрийте сутність кредиту, його форми і функції в ринковій економіці.
9. Що вам відомо про банківську систему в Україні та її складові елементи?
10. Охарактеризуйте акціонерно-корпоративний капітал.

Питання для самостійної роботи

1. Складовими яких ринків є товарна, фондова біржі та біржа праці?
2. Перелічіть риси, властиві біржовому товару.
3. Які угоди здійснюються на фондовій біржі?
4. Якими цінними паперами торгують на фондовій біржі? Що таке котирування цінних паперів?
5. Які основні принципи діяльності бірж?
6. Якого типу біржі формуються нині в Україні і що дає державне регулювання біржової діяльності?

Контрольні завдання

1. Тести.

- 1.1 Якої ознаки не мають товари на товарній біржі ?
 - а) масовість;
 - б) стандартність;
 - в) взаємозамінність;
 - г) рідкість.
- 1.2 Ціни на товарній біржі формують:
 - а) уряд;
 - б) керівники біржі;
 - в) взаємодія попиту і пропозиції.
- 1.3 Що є об'єктом купівлі-продажу на фондовій біржі?
 - а) валюта;
 - б) товари;

в) цінні папери.

1.4 Припустимо, що доходи якої-небудь корпорації зросли на 50%. Які з цінних паперів цієї корпорації, швидше всього, піднімуться за ціною?

- а) звичайні акції;
- б) привілейовані акції;
- в) облігації;
- г) короткострокові прості векселя.

1.5 Безстроковий цінний папір, що закріплює за співвласником право на отримання дивіденду і на участь в управлінні компанією – це:

- а) облігація;
- б) вексель;
- в) депозитний сертифікат;
- г) акція.

2. Задачі.

2.1 Акціонерне товариство отримало за рік доход 500 тис. гр. од. Витрати його склали 320 тис. гр. од. Товариство випустило 5 тис. звичайних акцій номінальною вартістю 100 гр. од. кожна і 100 привілейованих номінальною вартістю 400 гр. од. Товариство розподілило прибуток наступним чином: 5 % - за привілейованими акціями, 2/3 залишку прибутку – на розвиток виробництва, інший прибуток – виплата дивідендів. Який доход отримає акціонер на одну просту і на одну привілейовану акцію? За яку ціну він може продати просту акцію, якщо норма банківського відсотка – 18%?

2.2 Визначте курс акцій і установчий прибуток, якщо дивіденд складає 100 гр. од., номінальна ціна акцій 500 гр. од., банк сплачує за внесками 10 % річних, продано 100 шт.

3. *Визначте, чи правильними є наступні ствердження («так» чи «ні»)?*

3.1 Курс акції знаходиться в прямій залежності від величини дивіденда.

3.2 Чим нижчою є норма відсотка, тим нижчим є курс акції.

3.3 Якщо курсова вартість акцій перевищує номінальну, то установчий прибуток зростає.

Література: 10,17,20,24,27,28.

Тема 9. Ринкові відносини в аграрному секторі (2 год. сам. роб.)

1. Значення та особливості розвитку сільського господарства.
2. Форми власності у сільському господарстві. Аграрна криза і аграрна реформа.
3. Земельна рента, її сутність, види і механізм утворення. Ціна землі.
4. Агропромисловий комплекс: проблеми і перспективи його розвитку.
5. Державна політика регулювання і підтримки сільськогосподарського виробництва.

Глосарій економічних термінів

Аграрні відносини – це складова частина економічних відносин, які виникають у сільському господарстві з приводу володіння й використання землі як головного засобу сільськогосподарського виробництва, а також виробництва, розподілу, обміну й споживання сільськогосподарської продукції та послуг.

Аграрна криза – економічна криза в сільському господарстві, яка проявляється у скороченні обсягів виробництва, посиленні аграрного перенаселення та інших формах.

Аграрна реформа – процес трансформації економічних відносин і насамперед відносин власності в сільському господарстві.

Рента – це передача частини доходу, створеного землекористувачем, власнику землі.

Агропромисловий комплекс – сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом, переробкою, зберіганням і доведенням до споживача сільськогосподарської продукції.

Теми рефератів

1. Особливості розвитку аграрного сектора економіки в Україні.
2. Становлення ринку землі в українській економіці.
3. Ціна землі – як капіталізована рента.
4. Проблеми і перспективи розвитку АПК в Україні.

Питання для самоперевірки знань

1. Чим зумовлені особливості розвитку сільського господарства?
2. В чому полягає проблема власності на землю і як вона вирішується в Україні?
3. Що вам відомо про різні види рент? Назвіть умови їх виникнення.
4. Прокоментуйте фактори, які впливають на зростання цін на землю.
5. Розкрийте сутність фермерської проблеми в Україні.
6. Які напрямки розвитку підприємництва в сільському господарстві ви вважаєте основними?
7. Що являє собою агропромисловий комплекс і якою є його структура?
8. Як відбуваються становлення і розвиток нових форм господарювання в АПК України?

Контрольні завдання

1. Тести.

- 1.1 Зазначте тип господарства, який відіграє головну роль у виробництві товарної сільськогосподарської продукції в країнах з розвинутою ринковою економікою:
 - а) сімейні фермерські господарства;
 - б) крупні капіталістичні ферми;
 - в) кооперативні господарства.
- 1.2 Який чинник є головною причиною низького виробництва сільськогосподарської продукції в Україні?
 - а) малородючі землі;
 - б) низький культурно-освітній рівень сільськогосподарських працівників;
 - в) низька продуктивність сільськогосподарської праці селян України.
- 1.3 Що є єдиним джерелом земельної ренти:
 - а) родючість ґрунту;
 - б) праця сільськогосподарських робітників;
 - в) високопродуктивні засоби праці.

1.4 Яка мета аграрних реформ в Україні?

- а) приватна капіталістична власність;
- б) державна власність;
- в) кооперативна власність;
- г) приватна трудова власність.

2. *Робота з понятійним апаратом* (Модель «пароль-відгук»).

- Пароль. 1. Аграрна криза. 2. Агропромисловий комплекс.
 3. Орендна плата. 4. Диференційна рента І.
 5. Аграрна реформа.

Відгук: а) це додатковий чистий дохід, одержаний у результаті продуктивнішої праці на кращих за природною родючістю і місцезнаходженням землях;

б) економічна криза в сільському господарстві, яка проявляється у скороченні обсягів виробництва, посиленні аграрного перенаселення та інших;

в) сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом, переробкою, зберіганням і доведенням до споживача сільськогосподарської продукції;

г) це платіж, який орендар вносить власнику землі за користування земельною ділянкою;

д) процес трансформації економічних відносин і насамперед відносин власності в сільському господарстві.

3. *Визначте, чи правильними є наступні ствердження («так» чи «ні»)?*

3.1 Ціна землі залежить від її місцерозташування.

3.2 Пропозиція землі абсолютно нееластична для любого потенційного покупця.

3.3 Поскілки на конкурентному ринку землі ціни вирівнюються, диференціальна рента в умовах довгострокової рівноваги повинна дорівнювати нулю.

3.4 Зниження реальної ставки відсотка за інших рівних умов веде до підвищення ціни землі.

3.5 Попит на землю абсолютно нееластичний.

3.6 Ціна землі не залежить від ставки відсотка, що утворилася на ринку засмних капіталів.

4. *Задачі.*

4.1 Визначте ціну ділянки землі, якщо щорічна рента становить 5 тис. дол., а норма банківського відсотка становить – 4.

4.2 Якою буде ціна земельної ділянки, якщо землевласник щорічно отримує 50 тис. грошових одиниць земельної ренти, а банк виплачує 10% річних?

Література: 4,9,10,13,14, 17, 20, 27

Тема 10. Доходи населення, їх формування та розподіл (2 год. семінару та 3 год. сам. роб.)

- 1 Сутність, види і джерела формування доходів.
- 2 Функціональний і персональний розподіл доходів.
- 3 Заробітна плата як основний вид трудових доходів.
- 4 Земельна рента, її сутність, види і механізм утворення.
- 5 Відсоток на капітал. Види відсоткових ставок.
- 6 Нерівність в доходах та способи її вимірювання (крива Лоренцо, коефіцієнт Джинні).
- 7 Соціальні аспекти економічних відносин. Державне регулювання розподілу доходів.
- 8 Необхідність та сутність системи соціального захисту населення.

Глосарій економічних термінів

Дохід – певна кількість грошових коштів, матеріальних благ чи послуг, отриманих фізичною особою, підприємством чи економікою в цілому за певний проміжок часу.

Дохід кінцевого використання – сума грошей, яка залишається в розпорядженні населення після сплати всіх видів податків і неподаткових платежів державі.

Номінальний дохід – кількість грошей, отримана окремими особами протягом визначеного періоду.

Реальний дохід – кількість товарів і послуг, що можна купити протягом визначеного періоду, тобто з поправкою на зміну рівня цін.

Валовий дохід дорівнює виторгу від реалізованих товарів і послуг.

Середній дохід дорівнює валовому доходу, поділеному на кількість реалізованих товарів і послуг.

Граничний дохід – приріст валового доходу від продажу додаткової одиниці реалізованих товарів чи послуг.

Заробітна плата – грошовий вираз вартості і ціни товару робоча сила.

Погодинна заробітна плата – оплата вартості та ціни робочої сили за її функціонуванням протягом певного робочого часу.

Відрядна (поштучна) заробітна плата – це оплата вартості й ціни товару робоча сила залежно від розмірів виробітку за одиницю часу.

Акordна заробітна плата – оплата по кінцевому результату.

Номінальна заробітна плата – сума грошей, котру отримує робітник за продажу робочої сили.

Реальна заробітна плата – це кількість споживчих вартостей (товарів чи послуг) яку робітник може придбати за свій грошовий заробіток при даному рівні цін після вирахування податків.

Мінімальна заробітна плата – грошовий еквівалент, що забезпечує задоволення потреб на рівні простого відтворення робочої сили найнижчої кваліфікації, за умови здійснення трудового процесу в межах суспільно-нормативної інтенсивності праці.

Відсоткова ставка – ціна використання грошей або капіталу; дохід, який приносить грошовий капітал.

Дивіденд – це частка отриманого за рік прибутку, що припадає на одну акцію.

Земельна рента – економічна категорія, яка виражає відносини привласнення додаткового продукту власником землі через механізм орендної плати за право користування землею.

Диференційна рента I – додатковий чистий дохід, одержуваний у результаті продуктивнішої праці на кращих за родючістю й місцезнаходженням землях.

Диференційна рента II – додатковий чистий дохід, що виникає в результаті підвищення

Монопольна рента – надприбуток, який виникає внаслідок виняткових ринкових умов.

Абсолютна рента утворюється як надлишок суспільної вартості сільськогосподарської продукції над ціною виробництва і пов'язана із існуванням монополії приватної власності на землю.

Крива Лоренца – графічне зображення фактичного стану в розподілі доходів між окремими частинами населення.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

- 1 Доход і прибуток фірми. Державна політика регулювання доходів населення.
- 2 Шведська модель перерозподілу доходів.
- 3 Нові форми організації заробітної плати.
- 4 Теорія компенсаційної заробітної плати. Ціна землі – як капіталізована рента.
- 5 Генезис та еволюція системи соціального захисту населення.
- 6 Абсолютна і відносна бідність, фізична злиденність.
- 7 Концепція соціально-орієнтованого ринку. Розробка та наслідки застосування в різних країнах світу.
- 8 Система соціального захисту безробітних.
- 9 Досвід державного регулювання соціальних процесів в розвинених країнах світу.

Питання для самоперевірки знань

- 1 Охарактеризуйте різні види доходів і вкажіть на відмінності між ними.
- 2 Як визначається вартість робочої сили?
- 3 Визначте причини відмінностей у національному рівні заробітної плати.
- 4 Охарактеризуйте основні системи заробітної плати.
- 5 Що собою являє підприємницький доход?
- 6 Чому існує нерівність у розподілі доходів?
- 7 Які ви знаєте методи відображення та виміру нерівномірного розподілу доходів між різними верствами населення.
- 8 Дайте характеристику основним видам земельної ренти.

Питання для самостійної роботи

1. Назвіть основні джерела формування доходів.
2. Розкрийте сутність та механізм розподілу доходів.
3. Чим відрізняються функціональний розподіл доходів від персонального?

4. Які системи заробітної плати існують в Україні? В чому їх особливість?

5. Охарактеризуйте сімейні доходи, їх структуру та напрями використання.

6. Яку роль у структурі сімейних доходів відіграють заощадження?

7. Як визначаються рівень та якість життя населення?

8. Перелічте основні елементи соціального захисту населення в Україні.

9. Покажіть роль держави у регулюванні розподілу доходів та у забезпеченні соціального захисту в умовах ринкової економіки.

Контрольні завдання

1. Тести.

1.1 Нерівномірність у розподілі особистих доходів притаманна тільки для:

- а) ринкової економіки;
- б) командно-адміністративної економіки;
- в) традиційної економіки;
- г) усі відповіді правильні.

1.2 Яке з положень найповніше розкриває сутність соціальної політики?

а) соціальна політика – це комплекс заходів державних органів влади, спрямованих на забезпечення умов ефективного розвитку виробництва;

б) соціальна політика – це система заходів і методів, спрямованих на забезпечення соціального миру, стабільності в суспільстві;

в) соціальна політика – це комплекс соціально-економічних заходів держави, місцевих органів влади, підприємств і організацій, спрямованих на захист населення від безробіття, інфляції, захист усіх форм власності, доходів населення тощо.

1.3 Що є кінцевим (основним) джерелом формування всіх видів фондів соціальних виплат населенню?

- а) прибуток підприємств, роботодавців;
- б) кошти бюджету місцевих органів влади;
- в) праця найманих робітників і службовців;

г) кошти національного та комерційних банків.

1.4 Бюджет сім'ї - це:

а) загальна сума грошових доходів, які має родина;

б) загальна сума видатків, які здійснить родина за певний період часу;

в) структура усіх доходів і видатків за певний період часу.

1.5 Якщо при зростаючій номінальній зарплаті реальна зарплата скорочується, то:

а) рівень життя домашніх господарств залишається незмінним;

б) знижується рівень цін у народному господарстві;

в) підвищується рівень життя домашніх господарств;

г) рівень життя домашніх господарств знижується.

Література: 4,6,9, 10,14,17,18,20,24,27,28.

Тема 11. Держава та її економічні функції

(2 год. сам. роб.)

1. Необхідність та сутність державного регулювання ринкової економіки. Економічні функції держави.

2. Форми, методи та інструменти державного регулювання економіки.

3. Суть і структура фінансової системи.

4. Державний бюджет. Бюджетний дефіцит і державний борг.

5. Податки: сутність, принципи, функції, способи вилучення.
Крива Лаффера.

Глосарій економічних термінів

Фінанси – це система економічних відносин між державою, юридичними та фізичними особами, а також між окремими державами і міжнародними економічними інститутами й організаціями щодо акумуляції та використання грошових засобів на основі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу.

Фінансова система – це система фінансових відносин різних рівнів та інститутів, що забезпечують їхнє функціонування.

Бюджет – це грошове вираження збалансованого кошторису доходів та видатків за певний період.

Бюджетна система держави – сукупність всіх бюджетів, створених в державі на різних рівнях державних структур влади та управління.

Бюджетний дефіцит – перевищення витрат бюджету над його доходами.

Державний борг – сума нагромаджених в країні за певний період бюджетних дефіцитів за вирахуванням нагромаджених за цей час бюджетних надлишків.

Державний бюджет – централізований фонд грошових ресурсів, який знаходиться у розпорядженні уряду для державного апарату, збройних сил, виконання необхідних соціально-економічних функцій.

Податки – обов’язковий внесок до бюджету відповідного рівня платниками податків у порядку та на умовах, визначених законодавством.

Податкова система – сукупність чинних у країні податків, форм, принципів та методів їхньої побудови, а також інститутів та організацій, що забезпечують вилучення їх, здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства.

Податкова ставка (норма оподаткування) – законодавчо встановлений розмір податку на одиницю оподаткування.

Податкові пільги – звільнення від податків або зменшення податкових ставок.

Державне регулювання економіки – система дієвих заходів (форм, методів, та інструментів) законодавчого, виконавчого й судового характеру, спрямованих на розвиток національної економіки і реалізацію соціально-економічних цілей суспільства.

Державне планування – розробка моделі майбутнього стану національної економіки з одночасним визначенням шляхів, способів, засобів і термінів досягнення параметрів економічного та соціального розвитку.

Державне прогнозування – науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки в майбутньому, альтернативних шляхів і строків досягнення бажаних цілей, наслідків державного втручання (невтручання) в економічне життя суспільства.

Бюджетно-податкове регулювання пов'язане з функціонуванням державних фінансів, формуванням державного бюджету та державними витратами і спрямоване на реалізацію цілей соціально-економічного розвитку країни.

Кредитно-грошове регулювання – діяльність держави, спрямована на забезпечення економіки повноцінною і стабільною національною валютою та регулювання грошового обігу відповідно до потреб економіки.

Адміністративно-економічне регулювання передбачає заходи адміністративного та економічного характеру, спрямовані на створення умов для функціонування ринкової системи і реалізації соціальних цілей суспільства (демонополізація, роздержавлення, приватизація, макроекономічне планування і прогнозування, формування системи економічних, екологічних та соціальних стандартів і нормативів, регламентування зовнішньоекономічної діяльності.

Цінове регулювання – вплив держави на ринкове ціноутворення шляхом законодавчих, адміністративних і судових заходів з метою проведення кон'юнктурної та структурної політики, приборкання інфляції, стимулювання виробництва, його модернізації, посилення конкурентноздатності національної економіки тощо

Методи державного регулювання економіки – це сукупність способів, прийомів та засобів державного впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Фінансова політика держави та її функції.
2. Дефіцит державного бюджету та шляхи його скорочення.
3. Принципи оподаткування в сучасній економіці.
4. Державний борг України.
5. Методи державного регулювання економіки.
6. Соціальний захист населення в Україні.

Питання для самоперевірки знань

1. Розкрийте основні структурні елементи фінансів.

2. Із яких статей складається доходна та витратна частина бюджету?
3. Яких форм набуває бюджетний дефіцит? Дайте їм характеристику.
4. Який зв'язок існує між бюджетним дефіцитом і державним боргом?
5. Які види податкових ставок ви знаєте? Коли і які з них доцільно застосовувати?
6. За якими критеріями класифікуються податки?
7. Які принципи і методи оподаткування ви знаєте? Яке їхнє цільове призначення?
8. Охарактеризуйте основні методи державного регулювання економіки.

Питання для самостійної роботи

1. Чим обумовлена необхідність державного регулювання економіки?
2. Яка мета державного регулювання економіки?
3. У чому полягають адміністративні та економічні заходи державного регулювання?
4. Чим визначаються межі ефективності державного регулювання?
5. Розкрийте сутність і функції податків.
2. Які складові частини конструкції податків вам відомі?
3. У чому полягають принципи оптимального оподаткування?
4. Що вам відомо про проблеми і перспективи формування податкової системи в Україні?
5. Доведіть необхідність податкової реформи в Україні.

Контрольні завдання

1. Тести

- 1.1 Який податок не відноситься до непрямих податків?
 - а) прибутковий податок;
 - б) акцизний збір;
 - в) податок на майно;
 - г) ПДВ;

д) митний збір.

1.2 Податкова система з прогресивною, якщо:

- а) після виплати податків нерівність у суспільстві зростає;
- б) після виплати податків нерівність у суспільстві зменшується;
- в) багатий платить податками меншу частку своїх доходів, ніж це робить бідний;
- г) зростає нерівність у доходах.

1.3 Які види платежів до бюджету належать до прямих податків:

- а) акцизний збір на реалізовані товари;
- б) мито на товари, що ввозяться до країни або вивозяться з неї;
- в) податок на прибуток.

1.4 Залежність суми податкових надходжень до бюджету від рівня процентної ставки ілюструє:

- а) крива Лоренця;
 - б) крива Лафатера;
 - в) крива Лаффера;
 - г) крива Ловелла;
 - д) коло Лафорга.
- 1.5 До прямих податків відноситься податок:

- а) на прибуток підприємства;
- б) на додану вартість;
- в) на золоті вироби;
- г) державне мито.

2. Задача.

Розрахуйте на основі даних таблиці середні податкові ставки.

Доход	Податок	Середня податкова ставка
6	0	
50	5	
100	15	
150	30	
200	50	
250	75	

Література: 4, 9, 14, 20, 27

Тема 12 Світове господарство і міжнародні економічні відносини (2 год. сам. роб.)

1. Сутність, структура, етапи розвитку та еволюції світового господарства.
2. Форми міжнародних економічних відносин. Світова інфраструктура.
3. Міжнародний поділ праці та економічна інтеграція як основа формування світового господарства.
4. Світова торгівля, її форми, структура, закономірності розвитку.
5. Міжнародні економічні організації
6. Світова валютна система та основні етапи її розвитку. Котирування валют. Валютне регулювання.
7. Суть, причини, форми і тенденції розвитку міграції капіталу та робочої сили.

Глосарій економічних термінів

Світове господарство – внутрішньо суперечлива єдність національних економік, пов'язаних міжнародним поділом праці, торговельно-виробничими, фінансовими та науково-технічними зв'язками.

Міжнародний поділ праці – спеціалізація країн на виробництві певних видів товарів відповідно до їхніх природно – кліматичних, історичних та економічних умов.

Інтернаціоналізація економіки – формування, розвиток та поглиблення економічних взаємозв'язків

між країнами завдяки відкритості національних економік.

Міжнародна економічна інтеграція – процес зближення та взаємопроникнення національних господарств групи країн, спрямований на створення єдиного господарського механізму.

Міжнародний рух капіталів – переміщення засобів за кордон (або з-за кордону) з метою отримання прибутку.

Міжнародна міграція робочої сили – переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу з метою пошуку

роботи, нових сфер застосування своїх здібностей, кращих умов життя.

Світова торгівля – форма міжнародних економічних відносин, що ґрунтується на глибокому міжнародному поділі праці, спеціалізації окремих країн на виробництві окремих товарів та послуг згідно з їхнім техніко-економічним рівнем, природними, географічними та іншими умовами.

Світовий ринок – розвинена сфера товарного обміну, що ґрунтується на міжнародному поділі праці.

Протекціонізм – політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції.

Фритредерство – політика вільної торгівлі стосовно лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення вільного доступу на національний ринок товарів, капіталів, робочої сили тощо.

Теорія порівняльних переваг полягає в тому, що кожна країна має спеціалізуватися на виробництві та експорті тих товарів, у виготовленні яких вона має абсолютні переваги.

Валюта – це грошові одиниці країни та іноземних держав.

Національна валютна система – форма організації валютних відносин країни, що визначається національним законодавством.

Курс валюти – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошовій одиниці іншої країни.

Котирування – визначення офіційними державними органами (центральним банком) ціни іноземної валюти.

Конвертованість валюти – здатність національної грошової одиниці обмінюватись на інші валюти.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Структура світового господарства.
2. Інтернаціоналізація господарського життя.
3. Україна у системі міжнародного поділу праці.
4. Міжнародна міграція робочої сили: види та напрями.
5. Зовнішня торгівля України.
6. Міжнародний вивіз капіталу та його форми.
7. Міжнародні економічні організації та їх роль у розвитку національного господарства.

8. Україна та міжнародні валютно-кредитні установи світового господарства

Питання для самоперевірки знань

1. Дайте характеристику етапів формування світового господарства.
2. Перелічіть головні тенденції розвитку сучасного світу.
3. У чому полягає сутність міжнародного поділу праці, в яких формах він розвивається?
4. Назвіть основні форми міжнародних економічних відносин і дайте їм характеристику.
5. Перелічіть стадії та різновиди економічної інтеграції.
6. Визначте причини і розкрийте форми міжнародної міграції робочої сили.
7. Які особливості притаманні світовому ринку послуг порівняно з ринком товарів?
8. Які основні заходи повинна здійснювати країна з метою захисту внутрішнього ринку?
9. Що таке науково-технічне співробітництво? Яких форм воно набуває?
10. Дайте характеристику діяльності відомих вам міжнародних економічних організацій. Що таке міжнародна валютна система, які її структурні складові?
11. Які режими встановлення валютних курсів ви знаєте?
12. Охарактеризуйте національний та міжнародний валютні ринки.

Питання для самостійної роботи

1. Розкрийте роль і місце міжнародної торгівлі в сучасних світогосподарських зв'язках.
2. Чим відрізняється світовий ринок від національного?
3. Назвіть відомі вам теорії міжнародної торгівлі.
4. Які особливості притаманні світовому ринку послуг у порівнянні з ринком товарів?

5. Поясніть сутність та структуру торговельного балансу. Що означає позитивне і від'ємне сальдо торговельного балансу?

6. Перелічіть негативні тенденції, які є характерними для експорту України.

7. Які основні заходи повинна здійснити наша країна з метою захисту внутрішнього ринку?

8. У чому полягає сутність міжнародних валютних відносин?

9. В яких основних організаційних формах розвиваються міжнародні валютні відносини?

10. Охарактеризуйте основні принципи Бреттон-Вудської і Ямайської валютних систем.

11. Назвіть основні валютні центри і обсяг валютних операцій на них.

12. Які основні переваги і недоліки завищеного і заниженого валютних курсів?

13. Охарактеризуйте структуру платіжного балансу.

14. Чим відрізняється вільно конвертована валюта від частково конвертованої?

Контрольні завдання

1. Тести

1.1 Яка із форм торговельних бар'єрів не є політичною перешкодою для лібералізації міжнародної торгівлі:

- а) імпортна квота;
- б) ліцензування експорту та імпорту;
- в) бюрократична тяганина підчас митних процедур;
- г) субсидування експорту;
- д) добровільне обмеження експорту.

1.2 Різниця між імпортним митом та квотою у тому, що лише мито:

- а) призводить до скорочення міжнародної торгівлі;
- б) призводить до підвищення цін;
- в) приносить доходи до державного бюджету;
- г) немає правильної відповіді.

1.3 "Товар — еквівалент" необхідний, бо:

а) обмінювати товари навіпрямки при розвинутому товарному виробництві незручно;

б) він є засобом вимірювання вартості товарів, якими обмінюються;

в) він забезпечує справедливість обміну;

г) продавцям та покупцям вигідна наявність такого товару.

1.4 Прихильники протекціонізму стверджують, що мито, квоти та інші торговельні бар'єри необхідні для:

а) збільшення внутрішньої зайнятості;

б) захисту молодих галузей від іноземної конкуренції;

в) запобігання демпінгу;

г) всі відповіді правильні.

1.5 Квота є таким торговельним бар'єром, який:

а) скорочує зайнятість у галузях, які захищають національного виробника;

б) знижує рівень корупції в країні;

в) посилює конкуренцію на національному ринку;

г) вигідний усім групам населення;

д) усі твердження неправильні.

1.6 Скасування мита на імпортований товар призведе до:

а) зменшення надходжень до бюджету;

б) збільшення споживання цього товару в країні;

в) скорочення виробництва цього товару в країні;

г) зниження внутрішньої ціни цього товару;

д) усі твердження неправильні.

2. *Визначте, чи правильними є наступні твердження («так» чи «ні»)?*

Конвертованість національної валюти – це:

2.1 можливість її вільного обміну на американські долари;

2.2 можливість її вільного обміну на грошові одиниці інших країн всередині держави, якій вона належить;

2.3 можливість вільної купівлі на неї товарів за кордоном;

2.4 можливість її вільного обміну на грошові одиниці інших країн як всередині країни, так і за її межами.

Література: 4, 6, 9, 10, 14, 20, 24, 27

Тема 13. Економічні аспекти глобальних проблем

(2 год. семінару і 2 год. сам. роб.)

1. Причини виникнення і суть глобальних проблем.

2. Скорочення світових запасів сировинних і енергетичних ресурсів.

3. Загострення екологічного стану довкілля.

4. Необхідність міжнародного співробітництва в розв'язанні сучасних проблем людства.

Глосарій економічних термінів

Глобальна проблема – зв'язки та відносини між державами й соціальними системами, суспільством у загальнопланетарному масштабі, які зачіпають життєві інтереси народів усіх країн і можуть бути розв'язані шляхом їх взаємодії.

Глобальна економіка – якісно новий стан світової економіки, яка поступово перетворюється в цілісний глобальний організм, поєднаний гігантською виробничо-збутовою мережею, глобальною фінансовою системою, планетарною інформаційною мережею тощо.

Екологічна криза – незворотні антропогенні зміни екосистеми, глобальне порушення природної рівноваги й деградація природного середовища, яке втрачає здатність до відтворення, асиміляції та саморегулювання.

Теми для рефератів, доповідей, дискусій

1. Економічні основи вирішення екологічної кризи.
2. Роль ООН та інших міжнародних організацій в розв'язанні глобальних економічних проблем.
3. Глобальні світові тенденції та їх вплив на Україну.

Питання для самоперевірки знань

1. Які проблеми називають глобальними?
2. Назвіть головні причини загострення глобальних проблем.
3. Дайте класифікацію глобальних проблем за сферами дії.
4. У чому знаходить свій вияв екологічна криза?
5. Назвіть основні шляхи подолання глобальних проблем.
6. Визначте основні сфери міжнародного співробітництва, що можна використати при розв'язанні глобальних проблем.

Питання для самостійної роботи

1. Розкрийте зміст паливно-енергетичної та сировинної проблеми в Україні та світі.
2. Охарактеризуйте демографічні проблеми світу та шляхи їх вирішення.
3. Як можна вирішити проблеми скорочення зон зубожіння, голоду і хвороб у світі?
4. що вам відомо про проблеми роззброєння та мирного використання атому?
5. Доведіть необхідність і напрями міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем та розвитку світового господарства.

Контрольні завдання

1. Тести

- 1.1 В якому з положень неправильно названі глобальні проблеми людства:
 - а) відвернення світової ядерної війни і забезпечення стабільного миру;
 - б) поглиблення екологічної кризи й погіршення охорони довкілля;
 - в) ліквідація відсталості країн, що розвиваються;
 - г) прискорення темпів економічного розвитку.
- 1.2 Що є основним джерелом забруднення довкілля:
 - а) викиди теплових електростанцій;
 - б) вихлопні гази автомобілів;
 - в) низький рівень впровадження екологічно чистих технологій.
- 1.3 Що, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, спричиняє переважно більшість захворювань:
 - а) проживання на екологічно забруднених територіях;
 - б) споживання неякісної питної води;
 - в) викиди в атмосферу вуглецю.
- 1.4 Зазначте найважливіші ознаки екологічної кризи:
 - а) глобальні зміни клімату та виникнення парникового ефекту;

б) поступове знищення озонового шару планети;
в) зростання кількості жертв від природних катастроф (повеней, циклонів тощо);

г) поступове вичерпання сировинних ресурсів.

2. *Визначте, чи правильними є наступні ствердження («так» чи «ні»)?*

2.1 Сировинна, енергетична, продовольча та інші проблеми є новими для людства.

2.2 Глобальні проблеми мають загальнопланетарний характер як за масштабами та значенням, так і за способами вирішення.

2.3 Глобальні проблеми відокремлені одна від одної.

2.4 Головна передумова успішного вирішення глобальних проблем – їх розгляд у взаємопов'язаній цілісності, тісному переплетенні економічних, політичних, технологічних, екологічних та інших процесів.

2.5 Необхідною умовою для досягнення сталого розвитку виступає зміна світової структури виробництва та системи суспільних цінностей, що лежать в його основі.

3. *Робота з понятійним апаратом (Модель «пароль-відгук»).*

Пароль: 1. Глобальна проблема. 2. Екологічний протекціонізм.

3. Демографічний вибух.

4. Гонка озброєнь.

5. Конверсія.

Відгук: а) процес швидкого зростання народонаселення як в межах окремої країни, так і в загальнопланетарному масштабі;

б) виготовлення та нарощування величезних арсеналів зброї;

в) зв'язки і відносини між державами й соціальними системами, суспільством у загальнопланетарному масштабі, які зачіпають життєві інтереси народів усіх країн і можуть бути розв'язані шляхом їх взаємодії.

г) перехід від процесу мілітаризації економіки до економіки роззброєння, переведення військового виробництва на випуск мирної продукції;

д) політика держави, спрямована на заборону і обмеження виробництва, продажу і використання екологонебезпечної продукції та ввезення в країну технологій і товарів, які завдають шкоди навколишньому середовищу ц становлять загрозу здоров'ю населення.

Література: 4, 9, 14, 17, 20, 27

Перелік рекомендованої літератури

Базова

1. Башнянин Г.І. Політична економія: підручник / Г.І.Башнянин, П.Ю.Лазур, В.С.Медведев - К.: Ніка-Центр, Ельга - 2000 - 527 с.
2. Воробьев Е.М. Экономическая теория в вопросах и ответах: учеб. пос. / Е.М. Воробьев - Х.: Р.И.Ф., 2002 – 603 с.
3. Гальчинський А.С. Основи економічних знань: навч.посіб. / А.С. Гальчинський, П.С.Єщенко, Ю.І. Палкін - К. Вища школа, 2002
4. Економіка: навч. посібник / За ред. С.В.Степаненка - К.: КНЕУ - 2000 р. - 306 с.
5. Економічна теорія. Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича - К.: Знання - Прес, 2005 – 615 с.
6. Економіка: навч. посіб./ За ред. В.Г.Ватаманюка, С.М.Панчишина - К.: Либідь, 2002
7. Економічна теорія: навч. посіб. / За ред. С.М.Воробйова - Харків – Київ, 2004 – 704 с.
8. Крупка М.И. Основи економічної теорії: навч. посіб. / М.И.Крупка, П.І. Островерх, С.Л. Реверчук - К.: Алина, 2001 – 344 с.
9. Мочерний С.В. Основи економічних знань: підручник / С.В. Мочерний – К.: Видавничий центр "Академія", 2000 – 304 с.
10. Общая экономическая теория (политэкономия): учеб. пос. / Под общ. редакцией В.И. Видяпина, Г.П. Журавлевой - М.: Шифра, 1997 – 560 с.
11. Оскорбина С.Н. Основи економічних знань. Введення в економічну теорію і практику / С. Н. Оскорбина, І.В.Лукіна - Р. на Д.: Фенікс, 2000 – 250 с.
12. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / Під ред. В. Д. Ковальчука - К.: Вища школа - Знання, 2002 – 525с.

Допоміжна

1. Аникин А.В. Путь исканий. Социально-экономические идеи в России до марксизма.: монография / А.В. Аникин – М: Наука, 1990. – 247 с.
2. Аникин А.В. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей – экономистов до Маркса: монография // А.В. Аникин – М.: Наука, 1985.

– 178 с.

3. Брауниг Ф. Современные экономические теории: учеб. пос. / Ф. Брауниг - М.: Дело, 1987. – 156 с.

4. Курс экономики: учебник / Под ред. Б.А.Райзберга - М.: Научная литература, 1997. – 198 с.

5. Макконнелл К., Экономикс : учебник / К. Макконнелл, С. Брю – М.: Дело, 1992. – 524 с.

6. Основи економічної теорії: посібник / За ред. С.В.Мочерного - К.: Видавничий центр "Академія", 2001. – 385 с.

7. Основи економічної теорії: підручник / За ред. Ю.В. Ніколенка – К.: ЦУЛ, 2003. – 437 с.

8. Основи економічної теорії: підручник / За ред. АА.Чухно – К.: Вища школа, 2001 – 606 с.

9. Самуелсон П., Макроекономіка: учебник / П. Самуелсон, В. Нордхауз – К.: Світ, 1995. – 284 с.

10. Фишер С. Экономика : учебник / С. Фишер, Р. Дорнбуш, В. Шмалензи – М.: Знание 1993. – 276 с.

11. Хейне П. Экономический образ мышления: монография / П. Хейне – М.: Дело ЛТД, 1991. – 166 с.

12. Экономика: учебник / Под ред. А.С.Булатова – М.: Изд-во БЕК, 1995. – 632 с.

13. Базылева Н.И., Экономическая теория: учебник / Н.И. Базылева, С.П.Гурко – Мн.: Интерпрессервис – 2001 – 637 с.

14. Экономическая теория. Политическая экономия: учебник / Под ред акад. В.И.Видяпина, А.К.Добрынина, Г.П.Муравьевой, Л.С.Тарасевича -М.: Новое время, 2002. – 713 с.

15. Экономическая теория / Под ред. А.И. Добрынина, Л.С. Тарасевича – СПб: Питер, 2004 – 544 с

16. Экономическая теория: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. В.Д. Камаева – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001– 640 с.

17. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе: учебное пособие / М. Блауг : пер. с англ. – М.: Дело ЛТД, 1994 – 384с.